

చంద్రికామర్చనోపయుగం

డిసెంబరు 1948.

శ్రీ రస్తు.

విషయ సూచిక.

పుట.

హత్వప్రకరణము	౧
వర్ణసంక్షేప	”
చర్మశస్త్రము	౪
చర్మగమికరణము	౨౫౨
చర్మవేధేజము	౨౪
పిండప్రకరణము	౨౨
చర్మవైషమ్యము	౩౫౬
సంధిప్రకరణము	౪౦
గామప్రకరణము	౬౨
సర్వసామప్రకరణము	౧౦౯
సంఖ్యాసామప్రకరణము	౧౨౨
సంఖ్యాయ సామప్రకరణము	౧౨౬

PREFACE.*

THIS book contains a portion of the materials collected during the last twenty-five years which I have devoted to a comparative study of Sanskrit and the South Indian languages and the philological researches in those languages. Another portion has been embodied in the Notes on Aryan and Dravidian Philology, Vol. I, Part I printed in 1884, the Essay on some Mythological Names, read at a meeting of the Madras Literary Society in 1887, and the Essay on the Personal Suffixes of the Dravidian Languages, which was finished in 1886, but has not been printed owing to pecuniary difficulty and other causes. The delay in the publication of this work and the utilization of the remaining materials of my linguistic researches have, however, done me much good. I have thus secured a long time to make further researches, examine, improve and use the stock of knowledge thus augmented in my collegiate lectures and in discussing the subject frequently with the Pandits of the Presidency and other Colleges. This manifold method of the linguistic study continued for many years has sufficiently convinced me that I have placed the study and teaching of the Dravidian Languages on a scientific basis and that the knowledge I have acquired was worthy of being placed before the public. Within the last few years, I published two works on Telugu Philology under the designations of *Ardhanusvaratattvam* and *Andhra Sabdatattvam* Parts I and II; and I feel happy to state that the works have been appreciated and met with favourable opinions.

* This is reprinted from the *Tamil Philology*, Part I. Verbs, with a slight modification.

The present work deals with Telugu and is written in Telugu for the sake of the Pandits.

Every science is a collection of facts and theories derived from them. A knowledge of mere facts cannot constitute a science without the theories, and these are produced by the collection and comparison of facts. A science is, therefore brought into existence by comparison, and there can be no science without comparison. Grammar also should be constructed by means of comparison, if it should be scientific. It may be termed philology, when it is thoroughly scientific and is free from the traditional and arbitrary rules and explanations. The Grammars of all the Dravidian languages are more or less traditional and arbitrary; and even the Sanskrit grammar of Panini is not free from this defect. As these grammars are written by men who knew Sanskrit well and one of the Dravidian languages, they did not and could not compare the kindred languages, and whatever comparisons were instituted by them, were confined to the single languages the grammars of which they wrote; and even in the same language their comparisons were not very comprehensive. It was, however, this internal comparison which enabled them to some extent to discover the laws underlying the formation, growth and development of the words of the language, and lay down rules of grammar. But, owing to want of the external comparisons and the limitedness of the internal comparisons, the works written by ancient authors and the amount of the knowledge communicated by them remained in the same imperfect condition in which they originally appeared, notwithstanding the attempts of the later authors to improve, augment and correct them. These defects are seen in the work of Panini as well as in those of the Dravidian grammarians. To give some instances.

According to Panini, when the casual suffixes beginning with vowel are added to noun stems such as *sri* and *bhru*, the syllables *iy* and *uv* are inserted between the stems and the suffixes in the places of the final vowels. Thus:—

$$\text{sri} + \text{au} = \text{sri} + \text{iy} + \text{au} = \text{srivau};$$

$$\text{bhru} + \text{au} = \text{bhru} + \text{uv} + \text{au} = \text{bhruvau};$$

(*au* is a noun dual suffix).

Here he assumes that the final vowels *i* and *u* are elided and that, in their places, the syllables *iy* and *uv* are substituted. But we can see easily that the final vowels *i* and *u* are not elided, but are only shortened, and that *y* and *v* are inserted between the shortened vowels and the following vowels. Thus:—

$$\text{sri} + \text{au} = \text{sri} + \text{y} + \text{au} = \text{sriyau};$$

$$\text{bhru} + \text{au} = \text{bhru} + \text{v} + \text{au} = \text{bhruvau}.$$

A similar process takes place in *nuvanti* 'they praise':

Nu + *anti* = *nu* + *v* + *anti*, *v* being inserted between the root *nu*, 'to praise', and the 3rd pl. suffix *anti*. But according to Panini the final vowel *u* disappears, and in its stead *uv* is inserted. This analysis is as unscientific as the preceding.

The same grammatical processes exist in Telugu also: as.

$$\text{teliyu} = \text{teli} + \text{y} + \text{u};$$

$$\text{taruvu} = \text{taru} + \text{v} + \text{u}.$$

$$\text{Vishnuvu} = \text{Vishnu} + \text{v} + \text{u}.$$

In these examples *y* and *v* are added to the root *teli* and the words *taru* and *Vishnu* respectively to fill up the hiatus between the final vowels *i* and *u* of the root and the words and the following vowel *u*.

But the Telugu grammarians have not noticed them owing to their defective comparisons.

In this matter, the Tamil grammarians are very scientific. According to them, when the vowels i and u and their long forms ī and ū are followed by vowels, y and v are respectively inserted between them. There are many similar defects in the grammar of Panini; and they are owing to a want of the internal and external comparisons which I have mentioned above.

The same defects and errors exist in Telugu grammars and have remained ever since they were written without improvements and corrections. Some instances of the defects and errors have already been given in the Preface to Part I of the Telugu Philology to which attention is directed.

The present work which is now introduced has been prepared by instituting the internal and external comparisons as far as possible. In my comparative study of Sanskrit and the Dravidian languages, I took care to collect the allied primitive and derivative words, grammatical forms, and words derived from Sanskrit in the Dravidian languages, and to compare them phonologically and semantically, that is, with reference to their forms and their meanings. I have thus placed the whole Telugu grammar on a scientific footing and improved the methods of learning and teaching the language. I believe at the same time that there may be errors and defects in this work as in the ancient work which I have tried to improve; and any corrections and improvements suggested will be most thankfully acknowledged. I hope also that this effort of mine will induce other Telugu scholars to devote their attention to the subject and contribute their shares towards the improvement of the teaching and learning of the language and its literature in schools and colleges.

There is no department of knowledge in which man has attained perfection; and from the young child to the highest

scholar every one is, and must be, a student. The child reads to obey the parents and masters; the boy, to pass examinations; the youth, to obtain some employment: the teacher, to prepare his students for various examinations: and the scholar, to add to the stock of the knowledge of the subject which he professes to know and make it complete. Of all the kinds of study above mentioned the best is the last, the object of which is not to obey and satisfy the superior, nor to pass an examination, nor to obtain a pecuniary benefit, nor to prepare the students for examinations, but to acquire knowledge for its own sake. It is the duty of every educated person to devote himself to this last kind of study and make original researches in the branch of knowledge which he professes to know. Human prosperity in the world depends upon the advancement of knowledge; and the ancient and modern histories of the world furnish us with sufficient instances in corroboration of the truth

For my own part, I may say, I have from my childhood lived in the company and under the influence of Paudits and have contracted their good habits and love of study for its own sake.

While other persons can select a higher and more useful subject, it has been my humble lot to be devoted to the linguistic and literary field, and that in the much-neglected languages of Southern India, and against the indifference and even adverse criticisms, I have placed before the world the results of my study and research with perfect readiness to take corrections and suggestions most thankfully.

March 1899.

M. S.

శ్రీ

ఆంధ్రశబ్దతత్త్వము.

అక్షర ప్రకరణము.

వర్ణసంజ్ఞ.

1. సంస్కృతభాషకు వర్ణంబులు నలువదితోష్టిది
అచ్చులు-౧౬.

అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఋ ౠ ఌ డ ఢ ట త థ ద ధ ణ న ప ఫ బ భ వ శ ష స ఙ జ ఞ ణ త్త ధ్ధ న్న ప్ప ఫ్ఫ బ్బ భ్భ వ్వు శ్శ ష్ష స్స ఙ్గ జ్జ ఞ్ఞ ణ్ణ త్త ధ్ధ న్న ప్ప ఫ్ఫ బ్బ భ్భ వ్వు శ్శ ష్ష స్స ఙ్గ జ్జ ఞ్ఞ ణ్ణ

అం, అః—వీనియందు అకారము ఉచ్చారణార్థము.

ం అనునది అనుస్వారము, బిందువు ;

: అనునది విసర్గము.

అందు హ్రస్వములు-౫.

అ ఇ ఉ ఋ ౠ

దీర్ఘములు-౯.

ఆ ఈ ఊ ఌ డ ఢ ట త థ ద ధ ణ న ప ఫ బ భ వ శ ష స ఙ జ ఞ ణ త్త ధ్ధ న్న ప్ప ఫ్ఫ బ్బ భ్భ వ్వు శ్శ ష్ష స్స ఙ్గ జ్జ ఞ్ఞ ణ్ణ

* ఇది సంస్కృతమందుగూడ వ్యవహారములో లేదు. మంత్రశాస్త్ర
మందుమాత్రము ఉపయోక్త మయినట్లున్నది.

ఆంధ్ర శబ్ద తత్వము

హల్లులు-33.

క ఖ గ ఘ జ; చ ఛ జ య ఞ; ట త డ ఢ ణ; త థ ద ధ
న; ప ఫ బ భ మ; య ర ల వ శ ష స హ

2. ప్రాకృతమునకు వర్ణములు నలువది.

అచ్చులు-౧౦.

అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఏ ఓ అం అః.

హల్లులు-3౦.

క ఖ గ ఘ చ ఛ జ య ట త డ ఢ ణ త థ ద ధ న ప
ఫ బ భ మ య ర ల వ శ ష

3. ప్రాకృతంబునందులేని వర్ణంబులు-౧౦.

ఋ ఋ ఌ ఌ ఐ ఐ ఔ ఔ జ ఞ శ ష.

4. దేశ్యతద్భవరూపమయిన ఆంధ్రమునందు ముప్పది
యాలు వర్ణంబులు.

అచ్చులు-౧౪.

అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఏ ఏ వి ఓ ఓ ఔ ఔ ం ం.

హల్లులు-౨౨.

క గ చ ఛ జ ణ ట డ ణ త ద న ప బ మ య ర ల వ శ ష.

5. ఋ ఋ ఌ ఌ ఐ ఐ ఔ ఔ : ఖ ఘ జ ఛ య ఞ త థ ధ
ధ ఫ భ శ ష ఇ వి తత్సమాన్యదేశ్యంబులంగలసి యాంధ్రం
బునం జేరుచున్నవి.

6. క కారము మొదలును కారమువఱకుఁ గల వర్ణములు అయిదువర్ణములుగా భాగింపఁబడియున్నవి.

వర్ణము = సమా-హము.

క ఖ గ ఘ జ	క వర్ణము
చ ఛ జ ఝ ఞ	...	—	చ వర్ణము
ట ఠ డ ఢ ణ	...	—	ట వర్ణము.
త థ ద ధ న	...	—	త వర్ణము
ప ఫ బ భ మ	...	—	ప వర్ణము
య ర ల వ	...	—	ఇవి అంతస్థములు
శ ష స హ	...	—	ఇవి ఊష్ణములు.

అ ఆ క ఖ గ ఘ జ హః	వీనికి నుత్పత్తిస్థానము	కంఠము
ఇ ఈ చ ఛ జ ఝ ఞ య శ	„ „	తాలువులు
ఋ ౠ ట ఠ డ ఢ ణ ర ష	„ „	మూర్ధము.
ౠ ౡ త థ ద ధ న ల స చే జే	„ „	దంతములు.
ఉ ఊ ప ఫ బ భ మ	„ „	క్షీప్తములు.
జ ఞ ణ న మ	„ „	నాసిక.

ఏ వి	వీనికి నుత్పత్తిస్థానము	కంఠతాలువు.
ఓ ఔ	„ „	కంఠోష్ణము.
వ	„ „	దంతోష్ణము.
ఁ ం	„ „	నాసిక.

వర్ణ భర్తము.

7. అనుస్వారము — హ్రస్వమునకు వెనుక వచ్చెడు పూర్ణానుస్వారము ఖండముగా మాటును, సంస్కృత పదము నందు పూర్ణము ఖండముకాదు.

ఉ. అడంగు	...	అడఁగు.
కడంగు	...	కడఁగు.
మడంగు	...	మడఁగు.
తొలంగు	...	తొలఁగు.

8. దీర్ఘముమీఁద వచ్చెడు అనుస్వారము తేటచుగా ఖండముగానే యుండును.

ఉ. వాఁడు	...	(అవండు). ఇచ్చట పదాద్యం దుండు అకారము నకార మునకు వెనుకనుండు అకార స్థానములో ఆక్షేపముగావచ్చి అకారము కాఁగా, వాండు అని సిద్ధించును. ఈవిధితే వాఁడు అని యగును.
----------	-----	--

వీఁడు	...	అ. ఇవన్=వీండు=వీఁడు.
వేఁడు	...	అ. ఎవన్=ఎవండు=వేండు=వేఁడు.
పూఁడు	...	అ. పొలుడు=పూండు=పూఁడు.

పూఁబోడి = పూవునుపోలినది = పూన్ పోనిది = పూన్ పోడి. లింగలోపము, నకారములతోఁ జేరిన అచ్చులకు లో

పము, వు లోపము. రెండున కారములకును అర్థానుస్వారాదేశము, దకారమునకు డకారాదేశము, పకారమునకు బత్వము.

9. చిందువు తత్సమవ్యతిరక్తములయిన యాంధ్ర శబ్దములయందుఁ బరుషసరళంబులకు ముందుగా నుండుఁగాని తక్కిన వర్ణంబులకు ముందుగా నుండదు.

తెండు

తేడుండు

రెండు

రై + ఉండు = వ్రండు, రేఫకు పరమయిన
అకారమునకును దానికి
పరమయిన ఉకారమునకును
అకారాదేశము,
ధాత్యాది పకారమునకు
లోపము.

పొండు =

పో + ఉండు.

రెండు =

ఆ. ఇరండు.

కొంగు, వంగు, గంటు, గండి, వండు, ఇందు, కంప,
క్రంగు, కొంచెము, తంట, గుండు, వంత, ఎందు, చెంప,
కుంగు, కంచము, పంట, చెండు, సూత, మందు, కంబు,
బ్రుంగు, అంటు, ఉండు, ముండు, అందు, సందు, చెంబు.

10. పదాదిలఘువుకు పరమైన అనుస్వారమునకు ఖండాదేశమురాదు. ఇంకాదులయందు మాత్రము పాఠీకముగా వచ్చును.

ఉ. ఇంక
ఇంక

} ... ఇని + కాక.

అంటు } అంటారు. అంత్యవర్ణతోపము. ఆకార
అంటు } మనకు ప్రాప్యము.
చుండు } ... చూచుండు అనుదానికి పాక్షికమైన
చుండు } సంక్షిప్తరూపములు. (క్రియా. ౪ శి
పుట చూ.)

11 పదాంతమునందును సకారము ఇకారోకారము
లతోఁ జేరివచ్చును. ఆ ఇకారోకారములు సుధియందు పాక్షి
కముగను గుర్వక్షరముతోను గియుపద్యములుదశులోపిందును.

ఉ. వచ్చెక+కృష్ణుఁడు=వచ్చెను గృష్ణుఁడు - వచ్చెన్లృష్ణుఁడు.
వాఁడు వచ్చెను-వచ్చెక-వచ్చె.

ఉ. 'మఱవకనుష్ఠించునది సమంజసముద్ధిన్'—భారతము.

12. అర్ధానుస్వారము తలుచుగా లోపించిన హల్లు
నకు మాటుగా వచ్చును.

ఉ. దాటు	ఆ. శాండు (అస్తాక్షరము అనుసారము.)
తుండు	,, నీండు.
తోండు	,, తోండు.
దాగు	,, తంగు.
అడగు	,, అడంగు.
తెండుగు	,, తెలంగు.
పరంగు	,, వటంగు.
మ్రొగు	,, ముటంగు.
ఏత్తు	,, ఎటుంబు (అకారతోపము).
మూఁడు	,, మూన్టు సకారతోపము, దకారమునకు బత్తుము.

ఎఱుగు	అ.	ఇఱుగె
దాఁక(తాఁక)	,,	తనైక్కుమ్, క. తనక, రె. తనుక, దనుక, దాఁక, తకొరమునకు దత్తము.
ఈఁక	,,	ఇఱిక్కి (ఱకారలోపము), ఇకారమునకు దీర్ఘము.
మోఁకాఱు	,,	ముఱంగాల్, క. మొఱగాలు; ఱకారలోప ము, పూర్వాచ్చునకు దీర్ఘము.
వేఁత	,,	వేయ+త.
మేఁత	,,	మేయ+త.

ఇట్లు యుకారాంశభాతువులకు భావార్థక ప్రత్యయ
మయిన తకారము పరముకాగా, యు లోపమును దానిచోట
సర్థానుస్వారమును అగును.

కొన్ని పదంబులలో కారణములేకయే అదివచ్చును.

ఉ, పోఁక	నం.	పూగ.
ఏఁడికోఁత	,,	ఈమ.
ఎఱుఁగు	అ.	ఎఱ్ఱు.
ఱిగుఁగు	,,	ఉదవు.
వీఁట	నం.	వీఠమ్.
తోఁక	అ.	తోగ్గ.
పుఱుఁగుఱు	,,	పుళ్ళల్.
కాఁడి	,,	కడి.

కొన్ని పదంబులలో నుండవలసినది
లుప్తమయియున్నది.

ఉ. ఎలదోట అర. ఇశన్దోట్టమ్.

ఇశన్ అనుపదముయొక్క తుది సకార

స్థానములో సర్ధమస్వార ముండ

వలయు.

అక్ష ,, అదగుపత్రము.

ఈ పదమునందు డకారమునకు లోపమును పూర్వస్వరమునకు దీర్ఘదేశమును రాగా అక్ష అను పదమువచ్చినది. లోపించిన డకారస్థానమునందు అర్ధానుస్వార ముండవలయు.

ఈ విషయమును సవిస్తరముగా అర్ధానుస్వారతత్త్వము అనుగ్రంథము నందు చూడుము.

13. రేఫములు రెండువిధములు; లఘుప్ర (ర), అలఘుప్ర (అ) అని. అలఘు రేఫమునకు శకటరేఫమనియు పేరు.

శకటరేఫము ద్రావిడభాషయందేగాని సంస్కృతమందు రాదు. ఇది తెలుచుగా ఏ ద్రావిడపదంబులందుండునో ఆపదంబులందే తెలుగునను వచ్చును.

తె.	ఆ.	తె.	ఆ.
ఉ. వేలు	వేలు.	మాలు	మాలు.
చిలు	శిలు.	కొలు	కుట్టె.
తొక్క, ఎలక	ఇట్లొక్క.	ఒలు	ఉట్టె.
చెలు	శిట్టె	మలుచు	మట్టె.
ఎలుచి	ఇట్టెచ్చి.	ఉలిది	ఉలుది.
నిలు	ఆలు.	అలు	అలు-సంఖ్య.
తెలుచు	తిలు.	అలుచు	అట్టె.

14. కొన్ని ద్రవిడపదంబులందలి సాధారణ రేఫమునకు మాటుగాఁ దెనుఁగుపదంబులందు శకటరేఫము వచ్చును.

తె.

అ.

ఉ. పఱి (చేయుపఱికు)... వరై.

తెఱువ ... తెరివై.

తీఱు ... తీర్, ముగియు.

ఎఱుపు ... ఎరువై, రక్తము.

శఱియు ... శరి, అరిక్రమించు.

తేఱు ... తేరు.

ప్రే.

శ్వా.

15. హల్లుతోఁ జేరునపుడు శకటరేఫము లఘునగును.

ఉ. అఱుచు ... అర్పు.

మాఱుచు ... మార్పు.

కూఱుచు ... కూర్పు.

పాఱుచు ... పార్పు.

తేఱుచు ... తేర్పు.

16. శకటరేఫము కొన్ని చోట్ల డకారమున కాదేశము గాను వచ్చును.

ఉ. పడుచు ... పఱుచు, పడుధాతువునకు

ప్రే. రూపము.

చెడుచు ... చెఱుచు, చెడుధాతువునకు

ప్రే. రూపము.

కఱుచు ... అ. కడి, అచు ప్రత్యయము

పదముకాఁగా కడఱు

అనివచ్చి కఱుచు అయి

నడి.

17. శకట రేఫము రేఫలకారములకు ఆదేశముగను వచ్చును.

ఉ. చూపలు	...	చూపు+వారలు = చూపరులు = చూపర్లు = చూపలు.
పగలు	అ.	పగైవర్+ఉలు = పగవర్లు = పగలు.
విటకాలు	తె.	విటకారులు = విటకార్లు = విటకాలు.
అందలు	అ.	అనైవర్+ఉలు = అందర్లు = అందలు.
ఇందలు	,,	ఇనైవర్+ఉలు = ఇందర్లు = ఇందలు.
ఎందలు	,,	ఎనైవర్+ఉలు = ఎందర్లు = ఎందలు.

ఈపదంబులందు లుకారము బహువచన ప్రత్యయమయిన రకార లకార స్థానమందు వచ్చుటచేత లుకారాంత బహువచనములకు తృతీయాదివిభక్తి ప్రత్యయములు పరంబగుచో ఆకారము ప్రత్యయముగా వచ్చునట్లు పీనికిని వచ్చును.

ఉ. అందలచేతకా, ఇందలచేతకా, ఎందలచేతకా.

18. లఘు రేఫమునకు ద్విత్వంబులేదు; శకట రేఫమునకుఁ గలదు.

ఉ. అఱ్ఱు, మిఱ్ఱు, కఱ్ఱు, కఱ్ఱు, గుఱ్ఱులు.

19. టకారంబునకు ద్విత్వమువచ్చెడు శొన్ని పదంబులందు ఆటకారద్వయమునకు ఆకారద్వయం బాదేశంబగును.

తె.	అ.	నం.
ఉ. కట్ట ... కట్టె ... కౌష్ఠ.		
పొట్టు, మిట్ట	మేడు.	

20. చిటు కుటు మొదలయిన పదములలో ఆ కారము యొక్క ద్విత్వమునకు ట కారద్విత్వమగు.

తె.	అ.
ఉ. చిట్టెలక, పొట్టెలక.	కట్టెలి.
జట్టసురు, కుట్టెనురు.	కుట్టుయిర్.

21. య ఖ ష శ క ట రేఫములచే పదములు వేటియి అర్థ భేదము నిచ్చును.

ఉ. ఆరు=నిండు.	ఆటు=నంఖ్య.
ఆరు=సగము.	ఆటు=గడి.
నీరు=నిలము.	నీటు=భస్మము. (అ. నీటు)
పెరుగు=పొల్లు.	పెటుగు=ఉద్యమించు.
పెరు=లేనె లేటె.	పెటు=అన్యము.
తరు=మధనము.	తటి=సమయము.
లేరు=రథము.	లేటు=లేటయగు. (అ. లేటు)
విరు=నాగలి.	విటు=చి.
కరు=గట్టు.	కటు=మాలిన్యము.

22. య ద్ అక్షర గొన్ని పదములందు మార్పు అగును.

ఉ. వక్కు.	దక్కు.	దిగు	డిగు.
దగ్గట	దగ్గట.	దాగు	డాగు.
పొదము	దొదము.	దాట	డాట.

23, డణలకుః గొన్ని పదములయందు మార్పు అగును.

ఉ. అడగు	అణఁగు.
పోడి, పోలిపడి, * పోనిది	పోడి,
తడగము	తణగము.
పడఁకు	పణఁకు.

24 అపదాద్యములయిన గవలకు వినిమయంబగును.

ఉ. వేవురు	...	వేగురు.
ఁబువురు	...	పలుగురు.
ఇరువురు	...	ఇరుగురు.
తొప	...	తొగ.
పవలు	...	పగలు.
మూవురు	...	మూగురు.
నలువురు	...	నలుగురు.
వివురు	...	విగురు.
అఱువురు	...	అఱుగురు.
పరుగు	...	ఁరువు.
పగడము	...	పవడము.
పగఱుట	...	పవఱుట.
నగుఁబాటు	...	నవుఁబాటు.
తగుఱుట	...	తవుఱుట.
త్రాగుట	...	త్రావుట.
ప్రేగులు	...	ప్రేవులు.
పోగులు	...	పోవులు.
సొగ	...	సొప.

ఇగము	...	ఇవము, నం. హిమము.
అవు	...	అగు.
ఇగిరాకు	...	ఇవురాకు.
ఈగి	...	ఈవి.
చేగ	...	చేవ.
తీగియ	...	తీజియ.
తిగుచు	...	తివుచు.

25. శకారము ఇప్పటి గ్రామ్యభాషలలో నుండినను లాక్షణిక భాషలోలేదు.

ఉ. చేశను	చేశన	కానా.
వేశను	వేశన	దిరిశనము.
కోశను	కోశన	అగిశ.

లాక్షణిక భాషయందు శకాంబునకు సత్వంబగు.

ఉ. చేసిన, చేసెను, చేసేరి, గరిసె, దిరిసెనము.

ప్రాచీన కాలమున నాంధ్ర భాషయందు శకారము ఉపయుక్తమయి యుండినను లాక్షణికులు దానిని గ్రహింపమిచేత నది గ్రామ్యంబునందే యున్నది.

26. శకారము జకారమగును.

శె.	అ.	తె.	అ.
శేన	కాణ్.	జాట్టనవ్రేలు	కుట్టువరల్.
శీడి	శీరాన్.	శెట్టి	కారైప్పొమ్ము.
బోలి	బోల్.	బీండ్రము	బీందల్.

27. చ కారము: చ కారముగును.

తె.	అ.	తె.	అ.
చన్ను	చణ్.	జేన	కాణ్, కొలఁత.
చను	కాణ్.	గానిగ	కొణమ్.
చున్ను	చణ్.	ఎచ్చు	ఎణ్.
మిన్ను	విణ్.	పూను	పూణ్.
గోచ	కోణి.	వోని	వోణి.

28. క కారము: గ కారముగును.

తె.	అ.	తె.	అ.
గనిమ	కణివాయ్.	గొయ్య	కుటి.
గిన్నె	కిణ్ణమ్.	గేదె	కిడా.
గిల్లు	కిళ్.	గుచ్చు	కో.
గీయు	కియ్.	గోవణము	కోవణము.
గీటు	కిట్టు.	గొండ్లి	కునియల్.
గట్టు	కరై.	గుఱి	కుఱి.

29. ప కారము: బ కారముగును.

తె.	అ.	తె.	అ.
పచుట	... పిటై.	బీద	... పేదై.
ముగ్గ	... పొమ్మై.	బొక్క	... పుటై.
బోలు	... పొళ్ళుల్.	బొంతకాకి	... పొత్తు.

30. త కారము: ద కారముగును.

తె.	అ.	తె.	అ.
దప్పము	... తడిప్పమ్.	దూయ	... తూవు.
దబ్బర	... తమి, తప్ప.	దోవ, ప్రోవ	తుదై.

దాశ...	కనైక్కుమ్.	దొరువు	...	తురవు.
దాటు	...	తాణ్ణు.	నక్కు	...
దిద్దు	...	తిరుత్తు.	దోటి	...
				తురదు.

31. త కారము ట కారమగును.

తె.	అ.	తె.	అ.
టేకు	...	టేకు.	టెంకాయ ... టేంగాయ్.

32. థ కారము ల కారమగును.

తె.	అ.	తె.	అ.
పిల్ల	...	పిల్లె.	కళ్ళి ... కళ్ళి.
కొల్ల	...	కొల్లె.	పులుగులు... పుల్లళ్ళి.
పల్లము	...	పల్లమ్.	ఉల్లము ... ఉల్లమ్.
కలి, వెండి	...	కల్లి, వెల్లి.	కల్లము.

33. ట కారము య కారమగును.

టాయి	...	పుట్టె.
గొయ్యి	...	కుటి.
నూయి	...	నుట్టె.

ర కారమగును.

తె.	అ.	తె.	అ.
పురుగు	...	పురు.	మోకాలు ... ముటంకార్.
క్రొదొడ	...	క్రొత్తొడై.	పరంగు ... పటంగు.
ప్రాంగంపు	...	పటంగంపు.	మ్రోగు ... ముటంగు.

డ కారమగును.

తె.	అ.	తె.	అ.
కడుగు	...	కలుపు.	అడుగు ... అట్టె, పిలు.

తె.	అ.	తె.	అ.
పిండు	... పిటి	పగడము	... పపటమ్.
పాడు	... పాట్	కూడు	... కూట్.

34. యకారము కొన్ని పదముల మధ్యమున సకార మగును.

తె.	అ.
ఉనురు	... ఉయిర్.
పసిండి	అ. పైం = పైన్ + ఇ = పైండి = పయిండి. అనుస్వారమునకు నకారాదేశము, ఇకారము అంత ప్రత్యయము, అనుస్వారమునకును ఇ ప్రత్యయమునకును వదులు డకారాగమము. వికారస్థానములో అయి వచ్చినది.
పంజండి	
పైండి	

35. కొన్ని పదములయంతమున నకారమునకు ఇ ఉ ప్రత్యయము పరమగుచో డకార మాగమముగ వచ్చును.

వాడు	అ.	అవన్. అవన్ + ఉ = అవన్ + డ్ + ఉ = అవండు = వాడు. ఇట్లు
వీడు	అ.	ఇవన్ ఇవండు
ఎవండు	}	,, ఎవన్ వండు.
వేడు		
ఆతండు	,,	ఆవన్.
తూతండు	,,	ఇవన్.

వేడి అ. వెం, వెన్ + ఇ,
 వెన్ + డ్ + ఇ = వెండి =
 వేడి. వెండిలాని ఎత్వమునకు
 దీర్ఘములాగా అర్ధానుస్వార
 ము త్సారానుస్వారమునకు
 వచ్చెను.

మామిడి ,, మామిన్ క. మామిర,
 మామిన్ + ఇ = మామిన్ =
 డ్ + ఇ = మామిడి, మామిడి.
 వేడికబ్బమువలెనె వచ్చినది.
 మామిన్ అనుదాని వకారము
 నకు పాక్షికముగ మత్వము.

వైడి } అ. వైం; కిరీ-న విధిజూడుము.
 వయిడి }

36. పదాంతమున మకారవ్యాప్త మయిన బకారము
 లోపించును.

తె.		అ.
నోము	...	నోమ్ము.
పాము	...	పామ్ము.
ప్రేము	...	ప్రేమ్ము.
తూము	...	తూమ్ము.
వేము	...	వేమ్ము.
సునుము (సూక్ష్మమకరము)	...	సునమ్ము.

37. కొన్ని పదములలో పదాంతమునకు బకారము
 అగును. ౩౩౨.

ఉ. జాదము	...	బూజము.
ఆవుడు	...	ఆవుజు.
జవాది	...	జవాటి.
జొడు	...	జొజు.
విరవాది	...	విరవాటి.

38. కలికాదుల మధ్యాహ్నము లోపము పాఠికముగ నగును. ౧౩౧.

ఉ. కలికి	...	కల్కి.
ములికి	...	ముల్కి.
పొలఁది	...	పొల్లి.
బుడిపి	...	బుడ్డి.
ఉనికి	...	ఉన్కి.

39. ఆంధ్రపదంబుల మధ్యంబుననుండు న, డ, ర, ల, యుత్వంబునకు లోపంబు బహుళంబు. ౧౩౧.

ఉ. కినుక	...	కిన్క.
కానుక	...	కొన్క.
గాడుపు	...	గాడ్పు.
చేరుచు	...	చేర్చు.
తూలుచు	...	తూల్చు.

40. అబ్బురాదులయందు ఉత్పలోపంబు బహుళంబు.

ఉ. అబ్బరము	...	అబ్రము.
కప్పరము	...	కప్రము.
అప్పడు	...	అప్డు.
ఇప్పడు	...	ఇప్డు.

ఎప్పుడు	...	ఎప్పు.
చప్పుడు	...	చప్పు.
నెత్తురు	...	నెత్తు.
అట్లు	...	అట్లు.
ఇట్లు	...	ఇట్లు.
ఎట్లు	...	ఎట్లు.

41. కొన్ని పదంబులందు ద్వితీయాక్షర దీర్ఘంబునకు హ్రస్వంబు విభాషనగు

ఉ. ఆరాటము	...	ఆరటము.
అంకాపాంకములు...		అంకపాంకములు.
కొమారుడు	...	కొమరుడు.

42. సామాంతంబునందలి ఇయకు ఎకారాదేశంబగు.

ఉ. కన్నియ	...	కన్నె.
జన్నియ	...	జన్నె.
వన్నియ	...	వన్నె.
కొంచెము	...	కొంచెము.
కొండియము	...	కొండెము.

సందియము. కాఁజీయ మొదలయిన శబ్దంబులయందు లేదు. ముత్తియము మొదలగువానికి పాక్షికంబుగ ఇకార లోపంబు.

ఉ. ముత్తియము	ముత్తెము	ముత్తము.
బల్లియము	బల్లెము	బల్లము.
పిడియము	పిడెము	పిడము.

43. కొన్ని పదములందు యకారమునకు దకారాదేశంబగు.

ఉ. బల్లిదుండు బలియుండు	}	... అ. పలియకొ.
బెట్టిదుండు	...	బెట్టియుండు, బెట్టు గౌరవము, ఉద్ధతి.
బెడిదుండు	...	బెడియుండు, బెడి, బెడిదము.
బల్లిదుండు అను శబ్దమునకు అ. శల్లవకొ అనుదానిని మూలపదముగా పెట్టుకొని వకారమునకు దకారాదేశము వచ్చినదనియుఁ జెప్పవచ్చును.		

44. కొన్ని పదములందు వకారమునకు తకారాదేశంబగు

తె.		అ.
వగతుండు	...	పగైవకొ, పగవుండు.
కమ్మలిల్లుండు	...	కరుంబువిల్లవకొ, విల్లువుండు.
మార్తుండు	...	మారువకొ, మారువుండు.

45 కొన్ని పదములందు చకారమునకు కకారమగు.

తె.		అ.
ఉ. కెందామర	...	కెందామరై.
కినియు	...	కిన.

46 కొన్ని పదములందు కకారమునకు చకారమగు.

ఉ. చులక	...	కులు
శకు	...	శకు.

చిహ్నము ... కీట.

చీలు ... కీళ్.

47. జాకార లకారములకును జాకార రేఫములకును నకార రేఫములకును మధ్యమున డకారము పుట్టును.

తె.

అ.

ఉ. తాండ్ర

... తాన్త్రి.

(ఇ+ల) గొండ్డి

... కన్న. కుణ్ణియిల్.

కుణ్ణియిల్ = కున్న్లి = కుండ్లి = గొండ్లి.

(ఇ+ల) గాండ్రవారు

...

గాణముల వారు = గాణాల వారు. గాండ్రవారు = కాట గర్వము.

(ఇ+ల) పెండ్లి

...

పెణ్ణిల్ = పెణ్ 'పడుచు' ఇల్, 'ఇల్లు'.

పెండ్లాము

...

పెణ్ణిలిమ్, పెణ్, 'పడుచు' ఇల్లమ్ 'ఇల్లు'.

(ఇ+ర) శేంద్రవారు

...

శేణ్ణియరవారు = శేన్రవారు = శేంద్రవారు సం. శ్రేణి, శిల్పిలపంక్తి.

(స+ర) తాండ్రు

...

వారలు = వాన్రు = తాండ్రు, రేఫమునకు నర్వము తా రమునకు రేఫము.

(స+ర) పండ్రెండు

...

పది + రెండు = పన్ + రెండు = పండ్రెండు. పదియొక్క ఇకారమునకు లోఱము దకారమునకు నర్వము.

48. అంటారు పదముయొక్క వికృతీయయిన అంటు అనుపదమునందును, అటు, ఇటు, ఎటు, అను ఉర్వణాదువిశేణ మందును గ్రామ్యభాషలో వకారమునకు: పత్యము అగును.

ఉ. వచ్చినారవ, పోయినారవ, అవువంటి, ఇవువంటి, ఎవువంటి.

49. రేఫము పరముగాగల పదాది వకారమునకు లోపంబు బహుళంబుగ నుండును.

ఉ. రా - వ్రా

రమ్ము - వ్రమ్ము

రాక - వ్రాక

తాయి

అ. వర్ + ఆ.

అ. వారుమ్ + ఉ.

అ. వరుగై.

అ. వరై (పర్వతము); దీనికి ఇ ప్రత్యయముచేరగా, వ్రాయి అనివచ్చును. వకారలోపముచేత రాయి అని సిద్ధించును. అఘరేఫమునకు తాదేశంబు.

రేఫంబు

ప్రేపల్లె.

50. జ య శ ఈ వర్ణములును యకారమును ఉ డొ హి ఓ ఔ ఈఅచ్చులతోఁ జేరిన వకారమును దేశ్య తద్భవ పదంబులందు మొదట రావు.

వర్ణ సమీకరణము.

51. పదంబుల నుందుండెడి హి క యక్షరము మఱియొకదాని స్వరూపమును గాని సమాన రూపమునుగాని, పొందుట.

ఉ. అడుగు+ఇ=అడిగి.

అడుగుధాతువునకు భూతార్థక క్రియా విశేషం ప్రత్యయమయిన ఇ

చేర్పగా డుకారమునందుండు
ఉత్తునకు ఇకారము.

కలిమి+ఉలు=కలుములు. కలిమి శబ్దమునకు బహువచన ప్రత్యయమైన ఉలు చేర్పగా మకారమునకు ముందుండు ఇకారమునకు ఉకారము.

పదుగురు=పది+వారు } పది శబ్దముయొక్క తుది ఇకారమును వారు ప్రత్యయము నందుండు అకారమును అంతోకారమును బట్టి ఉత్పంఃబుంబెను.

చేసితిరి=చేసి + ఈవు=చేసినివు=చేసినిది = చేసితిది. ఈవు ప్రత్యయముయొక్క ఉకారమును దలంపడెడు ఇకారమును బట్టి ఉత్పంఃబుంబెను. నకారమునకు ఉకారము. క్రియాప్రకరణమున ౩౬ వ పుట చూడుము.

చేసితిరి = చేసి + ఈరు = చేసినిరు = చేసినిరు = చేసితిరి. ఈరు ప్రత్యయము యొక్క ఉత్తున కిత్వము.

చేసితిమి = చేసి + విమా = చేసిలేము = చేసితిము = చేసితిమి. విమా ప్రత్యయముయొక్క ఉత్తున కిత్వము.

చేయునును=చేయు+విను=చేయుడెను = చేయుడును. విను ప్రత్యయముయొక్క ఉకారమును బట్టి వికారమునకు ఉత్పంఃబు.

చేయదును = చేయవ + నిను = చేయజను = చేయదును. పై
దానిని చూడుము. ఈ ప్రక్రియ
లేనుగునందు నామమలయం
దును, క్రియలయందును పెండుగా
వచ్చును.

భూతార్థకమయినది ఇతే ఆగమము. దీని తకారమునకు
చేసిన, చేసినాడు అనుక్రియలలో నత్వము. చేసితేని మొద
లయిన పుధ్యమోత్తనుపురుషంబులలోని నాల్గురూపముల
యందు ఇతాగ మముయొక్క తకారము మాఱియుండును.

వర్ణవిభేదనము.

52. ఒకవర్ణము ఒకపదంబునందు రెండుస్పర్శ వచ్చిన
యొడల నొకదానిని మార్పుట.

ఉ. కాలు + ఉలి = కాలిడు.

ఉలు ప్రత్యయముయొక్క లకారము రేఫమయ్యెను.

అర్థించు + ఇంచు = అర్థింపించు.

పఱించు + ఇంచు = పఱింపించు.

రెండు ఇంచు ప్రత్యయములు వచ్చుటచేత చ కారద్వయ
ము ఒక పదమునందు స్పృష్టముకాగా మొదటి యిండు ప్రత్య
యముయొక్క చ కారము పకారము గా మార్పబడినది.

పద ప్రకరణము.

53. తెలుగు పదములు అజంతములుగానే యుండును. పదాంతములందు హల్లులు వచ్చినయెడల వానికి అచ్చులు చేర్పబడును.

తె.	ఆ.	తె.	ఆ.
ఉ. లేరు	లేర్.	ఎవరు	ఎవర్.
వేరు	వేర్.	నేను	నాన్.
నీరు	నీర్.	తాను	తాన్.
కొను	కొల్.	రోలు	ఉరల్.
కను	కాట్.	చెడలు	కెడల్.
తిను	తిన్.	ఎదురు	ఎదిర్.
చెల్లు	శల్.	విల్లు	విల్.
వారు	అవర్.	కల్లు	కల్.
వీరు	ఇవర్.	నారు	నార్.

కావ్యములయందు పాదాంతంబునందును సంధియందును అసంయుక్తనకారలకార రేఫములకు పరమయిన ఉకారమునకు పాక్షికముగా లోపము.

ఉ. తురుల్ విరిసి. చదువుల్ పడనెన్. మ్రాసుపడె. వత్తురువారు.
తురులువిరిసి. చదువులు పడనెన్. మ్రాన్పడె. వత్తుర్వారు.

54. యకారాంత నామపదమునకు అంతమందు అకారే కారములు వచ్చును.

తె.	అ.
ఉ. కాయ	కాయ్.
వాయి	వాయ్.
సేయి } సెయ్యి }	సెయ్.

నీస. పదాంతమునందుండెడు ప్రత్యయములకు సముచ్చయార్థకమయిన ఉన్, కన్ ప్రత్యయములును అవధారణార్థకమయిన ఆకారమును సురర్థకముగా వచ్చును.

ఉ. రామునకుఁ }	కు+ఉన్=కున్.
రామునకుఁ }	
రామునికిఁ }	కి+ఉన్=కిన్.
రామునికిఁ }	
చేయక	చేయచ+అ.

చేయుచు అను వర్తమానార్థక క్రియావిశేషణమునకు ఎదురయిన వ్యతిరేక క్రియావిశేషణము చేయచు అనియుండవలయు. దానికి తుదిని ఆప్రత్యయము చేరగా చేయచ అని మాటును. చకారమునకు కత్వము రాగా చేయక అనురూపము సిద్ధించును. అవమునందు శెయ్యు అనుదానికి వ్యతిరేకరూపము శెయ్యాదు అని ఉకారాంతముగా నుండును. చేయుచు అను శబ్దమునకు అంతమున ఆకారమువచ్చినట్లు కన్నడమునందు గెయ్యదుశబ్దమునకు ఎకారము అంతప్రత్యయము రాగా గెయ్యదె అని అగును.

చేయక, శెయ్యాదు, గెయ్యదె.

56. 53-వ విధినిబట్టి థాజువులన్నియు ఉకారాంతము లగును. అట్లు ఉకారము నంతమందు జేర్చుగా సంధివలన అనేక వర్ణవికారములు కలుగును. వానిని క్రియాప్రకరణములోఁ జూడవచ్చును. కొన్ని యుదాహరణములు ఇక్కడ నిర్ణయించుదును.

తె.	అ.	తె.	అ.
ఉ. వచ్చు	వా.	మఱచు	మఱు.
తెచ్చు	తా.	ఈచ్చు	ఇటు.
ఇచ్చు	ఈ.	ఏచ్చు	అటు.
నొచ్చు	నో.	భుచ్చు	పెఱు.
నడచు	నడ.	చినుఁగు	కిటి.
తెఱచు	తిఱ.	వ్రయ్య	విరి.
కడచు	కడ.	గ్రయ్య (పల్లచుగ్గు)	క్కుటి.
కరఁగు	కరై.	వ్రాయ	వరై. — క్రియా
మఱఁగు	మఱై.		ప్రకరణము చూడుము.

57 సామాన్యముగ ప్రత్యయంతమునందలి సకారము ద్రుతమని చెప్పబడును. (ద్రుతము=కరఁగినది). లోహమువలె కరఁగి వేటు హల్లులతో సులభముగాఁ జేరుటచేత నా పేరు దానికి వచ్చినది. ఈవిషయము సంధిప్రకరణమందు తెలియ వచ్చును. ఆ సకారము దానితోఁ జేర్పబడెను అచ్చులతోఁ గూడియుండినను పలుమాట లోపించియుండును. పద్యంబుల యందు సాధివిధులను అనుసరించి లోపించియు లోపింపకయు నుండును. లౌకిక వ్యవహారమునందు పలుమాట లుత్తరుగును.

ఉ. జేర - వలన - చేయఁగా - వలికె.

5ది. సకారము అంతమునఁ గలిగిన పదములు ద్రుత ప్రకృతికములు అనఁబడును.

ఉ. ౧. సామవిధక్రిప్రత్యయములలో

ద్వితీయ.	అన్	లతన్.
	ఇన్	వారిన్.
	ఉన్	శంభున్.
తృతీయ.	అన్	శంఁన్.
సప్తమి.	అన్	ఇంటన్.

౨. దేశకాలవాచకములయిన యనేక క్రియావిశేషములు ఈ అన్ ప్రత్యయము అంతమందుఁగలిగినసామములు.

ఉ. జేరకా, చేకా. చేయ+అకా ఈపదము తృతీయా విధక్రియమునందుఁ బ్రయోగింపఁబడును.

తోడకా, తోకా	తోడు+అన్.
అంతటకా	అంత.
ఇంతటకా	ఇంత.
ఎంతటకా	ఎంత.
అచ్చొటకా, అచ్చొకా	అచ్చొటు.
ఇచ్చొటకా, ఇచ్చొకా	ఇచ్చొటు.
ఎచ్చొటకా, ఎచ్చొకా	ఎచ్చొటు.
అనకా, అన్	అ. ఉల్లసాత్, ఉల్లాత్.

అవలక్ *	అవలు.	
ఈవలక్	ఈవలు.	
వివలక్	వివలు.	
క్రేవలక్	క్రేవలు.	అ. కీట్ ఫులున్.
వెలువలక్	వెలువలు.	
లోవలక్	లోవలు.	
డావలక్	డావలు.	
వలపలక్	వలపలు.	
పక్కలక్	పక్క	
మందరక్	మందరు.	అ. మన్నర్.
ఎదుటక్	ఎదురు.	
కరనక్, కరమునక్	కరము = కౌరణము.	
ఒద్దక్, నద్దక్	అ. ఉటియూల్, ఉటి = సమీపము.	
		తె. ఒద్ద.
వలనక్	వలను.	
వల్లక్	వలనక్ = వల్లక్, వల్లన్.	నలోపము
		అకారమునకు, ద్విత్వము.
పిమ్మటక్	అ. పిమ్మ.	
దెనక్	దెన.	సం. దికా.
క్రిందక్	క్రిందు.	

* అవలు ఈవలు, వివలు క్రేవలు, లోవలు వెలువలు, డావలు ఈవదములు, అప్పూల్ ఇప్పూల్, ఎప్పూల్ కీట్ ప్పూల్, ఉకోపూల్ వలప్పూల్, ఇదప్పూల్ అను అరవపదములనుండి వచ్చియుండవచ్చును. అట్లు లేని యెడల పూల్ శబ్దస్థానములో ఫులున్ అనుపదముకలిగిన అక్షరము ఇప్పుడు అను వెలువలలున వదములనుండి వచ్చియుండవచ్చును.

మీదకో	మీదు
పైసకో	పై+సన్+అకో అ. మేత్, మేలిసాత్.
పైకో	పైసన్ శబ్దములోని నకారలోపము.
బయలకో } బయటకో }	బయలు.
తుదకో	తుద.
కొనకో	కొన.
చివరకో	చివర.
కడకో	కడ. అ. కడై.
ఎడకో	ఎడ.
ఎడలకో	ఎడను.
	ఎడను+అన్=ఎడనకో. మొదటి నకారమునకు లక్ష్యము. (అందుటకు=అందునకు. చూ.)
ఒకటకో } ఒక్కటకో }	వీనికిఁ బ్రతిపదికము తెలియలేదు. అన్ ప్రత్యయమువచ్చియుండుట నుష్టము.
కుటంగటకో } కుఱంగటకో }	కుఱంగలి. అ. కుఱంగల్.
వెంటకో	వెన్ను+అకో.
వెనుకకో	అ. వెన్. తె. వెన్ను. తుకారములోఁ జేరిన వెనుకబ్బడు ప్రాతిపదికమయి యుండవలెను.

3. సముచ్చయార్థకములయిన ఉన్, ఇన్ అవ్యయములు ఆర్థవిశేషము లేక కు, కి అను చతుర్థివిధ ప్రత్యయములతో పాఠికముగాఁ జేరును.

ఉ. ఖ + ఉన్ = ఖన్, కును.

కి + ఇన్ = కిన్, కిని.

కున్ రామునకు, రామునకు.

కిన్ హరికి, హరికి.

౪. చతుర్థ్యంతమయిన కొంత అనుబంధము ప్రయోజనార్థమునందు చతుర్థి విభక్తి ప్రత్యయముగా వచ్చును. దానికిఁ బైఁజెప్పిన విధిచే కొంతను, కొంతకు అని రెండురూపములు గలవు.

౫. అందు అను సప్తమి విభక్తి ప్రతిరూపక ప్రత్యయమునకు సముచ్చయార్థకమయిన ఉన్ప్రత్యయము పాఠికముగఁ జేర్చబడును.

ఉ. అందు రామునియందు

అందుకు రామునియందుకు

౬. ఎల్లకు.

ఎల్ల + కున్ = అ. ఎల్ల + ఉన్ = ఎల్లన్.

ఎల్లశబ్దమునకుఁ విరముగా నముచ్చయార్థకమయిన అన్ అను అవ్యయము రూఁగా ఎల్లకు అని అయినది, నకు అను అని యర్థము.

క్రియారూపములలో నకారాంతములు.

౭. భూతార్థక ప్రథమాత్తమ పురుష } ... చేసెన్
మాల వికవచనము. } చేసితిని
వచ్చెన్
వచ్చితిని

౮. భవిష్యదర్థక ప్రథమోత్తమ పురుషముల వికపతనములు. } ... వచ్చుచు
వచ్చెడిచు

వచ్చెడుచు
వత్తును
చేసెదను.

చేయుదును.

౯. వర్తమానార్థక నామ విశేషణము ... వచ్చెడుచు

వచ్చెడిచు
చేసెడుచు
చేసెడిచు

౧౦. వర్తమానార్థక క్రియావిశేషణము. ... వచ్చుచు
చేయుచు

ఉక్ ప్రత్యయము అంతమందు రానియెడల, చేయుచు. వచ్చుచు.

౧౧. ఆనంతరార్థక క్రియావిశేషణము. చేయుచు, అ. శియ్యదును. చేయును, అ. శియ్యదు. 'చేయుట' ఉక్ అభ్యర్థక వ్యయము. చేయుటతో చేసినవెనుక అని యర్థము. (క్రియాప్రకరణము చూడుము.)

౧౨. ఆశీర్వాదము చేసెడుచు } అ. శియ్యదు
చేసెడిచు }

కావుత } అ. ఆగుదల్
కాత }

౧౩. తుమున్నర్థక క్రియావిశేషణము... చేయి రాజ

ఇది మొట్టమొదట భావజామము.

రాజు + తగును = రాజుగను. వచ్చుటగను అని యర్థము.

(క్రియా: ౧౦౮ శబ్దము.)

క్రిందవచ్చు పదములు అన్వయమున వర్తమానార్థక క్రియావిశేషణములు.

ఉ. క్రమరణ	క్రమరణ+అన్
క్రచ్చరణ	క్రచ్చరు, నివృత్తమణగా, కీలు)మణగా.
మిగుల	మిగులు
మరణ	మరణ
వలెన్	పోలెన్ — అనుచునివితరము.
పోలెన్	పోలెన్=పోల+అన్. (పోలెన్ — చూ.)
తక్కు	తక్కు
నిండ	నిండ
చాల	చాల
కా	
కన్	అను+అన్, వర్జప్రతిపేత కాన్, గాన్ అను. (క్రియా. ౧౧౧-విధి. చూ.)
గాన్	
గన్	
కోలెన్	(కోలెన్-కోలెన్)

ఉ. 'భూపాలుడు దారానుతోటికి' జన్మ నాటంగొలె'.

౧౪. చేదర్థక క్రియావిశేషణము ఏన్.

ఉ. అన్. అ. అన్=అయినాన్, అయినన్.

౧౫. అనుభానుప్రయోగ సంభావనార్థక క్రియావిశేషణము ఏన్.

ఉ. వికాసమలె వినుచు వ. శు+నిన్.

కంటెన్=కన్+అంటెన్;

అంటెన్=అంటెన్+నిన్.

౧౬ కాపునక } = అనక + అక, కానక + అక,
కానక } (క్రియా. ౧౩౦. విధి. చూ.)

౧౭. కుక్షిక } అ. కాజుకా లో చూచునట్టి కాలము
సంజ్ఞ. అనగా కాచిన పక్ష
మన. (క్రియా. ౧౩౦. విధి. చూ.)

విక, అజంతమయిన పదమునకు విళయనివేరు. ద్రుతప్ర
కృతికము, కళ ఈ రెంటిని సంజ్ఞలను స. ధివిధానమందు ప్రయో
జనము

ఉ. విత్తిలి = విత్తిల + ఇ.
విక్కిలి = విక్కిల + ఇ.
మదలి = మదల + ఇ.
లిలి = లిల + ఇ.
మెలిడి = మెన్న + మెలి + ఇ.
కాజుట్టి = కాక + పట్టు + ఇ.

ఇవన్నియును, వీనికంటెయితరకబ్బములను ఇ ప్రత్యయము అంతిమందుఁ
గలిగినభూతార్థక క్రియావిశేషములుగుటచే ద్రుతప్రకృతికములుగావు.

కీ—అను చక్షుర్ధివిభక్తి ప్రత్యయముతో వచ్చెను అయి
అను భూతక్రియావిశేషములు ఇ ప్రత్యయములగుటచే నకా
రాంతము కాదు. అట్లే పంచమ్యర్థమునగుదు వచ్చు పట్టి అను
పదమును క్వార్తము.

ఉ. యొక్క.

అ. ఉదైయ అను అకారాంత విశేష
పదముయొక్క వికృతి. ఉదైయ=

ఉద్ధృ; వికారలోపము. ఉద్ధృ;
యకారమునకు కారము. ఉద్ధృ;
ఉత్పన్నము. ఉద్ధృ;
ఉత్పన్నము. ఉద్ధృ;
(వస్త్రీవిధికి చూడుము.)

వర్ణ పుత్తి.

(అక్షరములు తమచోటనుండి వేరుకావోటికి వెగసినప్పుడు.)

60. కొన్ని చదవలసిన అక్షరములు అక్షరముగా దుమికి అక్షరముగా అచ్చముగా ఆదేశమగును. అట్టి
అక్షరములు క్రిందిముగా ఆ వ ప అగును.

అ. ఉరల్.

త. రోలు.

ఉరలు.

$\overline{\text{ఉర్} + \text{అ} + \text{శ} + \text{లు.}}$

$\text{ఉర్} + \text{ఉ} + \text{లు.}$

$\text{ఉర్} + \text{పి} + \text{లు.}$

$\text{ఉర్} + \text{లు.}$

ఉత్పన్నము రేఖమునకు వెనుక దుమికివచ్చినది.

ఉత్పన్నమునకు లోపము. ఉత్పన్నము పీకార
ముంపినది.

అ. విరల్.

త. విరలు.

$\overline{\text{విర్} + \text{ఇ} + \text{అ} + \text{శ} + \text{లు.}}$

$\text{విర్} + \text{ఇ} + \text{లు.}$

= వర్ + వి + య.

= ప్రేబ.

ఉ. కెండు.

అ. ఇరండు.

రేపు.

,, ఇరపు.

రేయి.

,, ఇరా.

లేడి.

,, ఇరలై. అకారమునకు దత్వము.

తెక్క.

,, ఇతిక్కై.

డెబ్బడి.

,, ఎబ్బడు. తె. విడు + పది.

లో.

,, ఇల్.

లోక.

,, ఉల్లాత్.

లోనక.

,, ఉల్లి నార్.

తేడు.

,, ఇతైయిన్.

లే.

,, ఇళ.

లే.

,, ఇల్.

లేదు.

,, ఇలదు.

లేపు.

,, ఇల్లవై.

లేడు.

,, ఇలక.

లేరు.

,, ఇలర్.

కాన్, గాన్, }
కణ్, గణ్, } ,, అగణ్. తె. అగణ్.

కందు.

,, అగుందు.

కమ్మ.

,, అగుము.

[ము

నాన్, అనన్, ,, అనన్.

అనుధాతువుయొక్క భావనాను

నాడు.

,, అనన్.

తె. అనందు.

పిఁదు, ,, ఇవకా. ,, ఇవందు. ఇచ్చట ఇకార
 మునకు ఈకొరాజేశంబె
 కాని ఏకొరదేశంబు
 లేదు.

రెప్ప. ,, ఇరవై.
 రోజుకలి. ,, ఉరోంగల్. సరి. ఉలూఖళము.
 దావలు. ,, అ. ఇదప్పాల్ దావలు అని వచ్చినది. ద
 కారమునకు దత్తమూర్తిగా దావలు.
 అని వచ్చినది. అవలు అను పదమును
 చూడుము.

గోడ.	,, ఊసిర్.
మోగు	,, ముటంగు.
కొత్తు.	,, కొలుపు. [లింగరూపము.
కోటి, కోతి.	క. కోడతి, కోడలి. కోడగపదమునకు ప్రత్యే
కోవి.	అ. కుతాయ్. క. శాశవి.
ప్రేము.	,, పిరంబు.
చోరు.	,, బాణిలు=పట్టణము.
త్రోయ.	,, తుర, తాలై.
పోడ్డు.	,, పొటుదు.
తోలు.	,, తులైత్తల్, తులైత్తల్, విదులు మూలావలె వచ్చినది.

ప్రతిభా. పురపాలక. పురపాలకసంఘము. ఈ
శబ్దమునకు స్త్రీలింగరూపము.

గోరూపం. **తల్లికి.**

(6) ५. १०, १००.

ప్రా, ప్రాంగెంపు.	,, పటి, పటింగెంపు.
క్రొ, క్రొంజాయ.	,, శ్రుదాచ్చాదైశ్.
మాను.	,, మరన్.
మాణ.	,, మరీత్తల్. తకొరలోపము. క్రియా సావము ధాతువయినది.

61. ఆటవ పదములు క్రింది గునకు వచ్చునపుడు వాని లోని ఆచ్చులును హల్లులును లోపించుటచే సూక్ష్మప్తము లగును.

కు, కుడి.	ఆ. కురుడు.
క్రంగు.	,, కరంగు.
మింగు.	,, మిటుంగు.
క్రి.	,, కీల్.
క్రిజొద.	,, కీల్తోడై.
క్రే, క్రేగన్న.	,, కడై, కడైక్కణ్.
క్రేగయి.	,, కడైక్కే.
క్రేవణ.	,, కడైక్కవణ్=కడ పార్వము.
క్రంగు.	,, కరుంగు.
క్రిప్ప.	,, కిరుప్ప.
క్రిదులు.	,, కిరిదల్. క్రియాసావము ధాతువైనది.
క్రమ్మ	,, పరవు. కన్న. పర్వు.
పర్వు	
ప్రాము	
ప్రావు.	
ప్రయ్యి.	విరి.
గచ్చ.	కటచ్చ. సం. యత్.

ఈదంబులందు నొకదానిని చూపినది లోపము క్రింద
వచ్చు పదంబులందు జోక్యములేదుననుకూలము.

తె.	అ.	తె.	అ.
ఉ. నుండు.	మడుండు.	నిప్పు.	నెరుప్పు.
ఉద్దు.	ఉళుండు.	విప్పు.	విరుప్పు.
దిద్దు.	తిరుండు.	చంకి.	చణంగు.
కప్పు.	కలుప్పు.	కిక్కెను.	ఆ. కిరువెను.
ఎద్దు.	ఎడదు.	పెక్కిరు.	తె. పలుగెరు.
దప్పు.	తులైపు.	కెక్కులు.	,, కలుగెలు.
మప్పు.	మైపు.	యొక్క.	ఆ. పుడైయ.
లీపు.	లిల్లిప్పు.	ఇద్దలు.	,, ఇనువరు.
వీపు.	విన్ను.	ఇక్కట్టు.	తె. ఇలుకటము.
జప్పు.	తాల్పు.	కొప్పులి.	ఆ. పెరుంబులి.
వప్పు.	కరుప్పు.	కద్దు.	తె. కలుడు.
కద్దు.	వలదు.	వీలక.	వీలుకక.
చూపి.	చూడని.	నోక.	నోవక.
చూమి } నుమి }	చూడుమి.	పోక.	పోవక.
చుమ్ము } నుమ్ము }	చూడుము.	బిల్లక.	వలవక.
చుండు } నుండు }	చూడుండు.	వద్దు.	వలవదు, వలదు.
చేతును.	చేయదురు.	కర్దు.	కలదు.
తెత్తురు.	తెచ్చుదురు.	పదము } పాదము }	పోవుదము.
నడతురు.	నడచుచురు.	అందు.	అనుదురు.
		కొందు.	కొనుదురు.
		పిలరు.	పిలువరు.

జాలు.	జాములు.	జాన.	జామురు.
అలు.	అవులు.	అేద.	అేరదు.
భేలు.	చేతలు.	చేత.	చేతకా.
మీలు.	మీనులు.	మేత.	మేతకా.
వేలు.	వేనులు.	వేత.	వేతకా.
దివలు.	దివములు.	దేత.	దేతకా.
కతనకా.	కతనము.	కాత.	కాతకా.

ఇట్టి హల్లోపములు లేక గలపదము అయిందు మొందుగాఁగలవు. వానిని నేను రచించుచుండెడు ఆంధ్ర శోకము నందు వివరముగా జూడవచ్చును.

—

సంధి.

62. సుధిచిహ్నంగా రెండు అక్షరములను జేర్చి
యుచ్చరించుట

ఇది పదబహిష్కృతి, పదాంతస్సంధి అని ద్వివిధము.

63. పదములయొక్క అవసరములయిన అక్షరములకు
వచ్చేడు సంధి పదాంతస్సంధి.

ఉ. జేతకా + చేయ + అకా.

జేతకా అనునది ఒకరకము. దానికి రెండు అవసరములు, చేయ + అకా. మొదటి అవసరము యొక్క తుదనుండు ఇకారమునకు లోపము రాగా యకారము తకారమయ్యెను.

అందు } అనుదురు.

అనుదాతు అక్షరములను పాఠములోని నకార దకార
మూలములతోను ఉకారములతోను లోపమురాగా,
నకార దకారములతోను దకార చేపములను సంధి
వచ్చెను.

64. ఒక పదముయొక్క అంత్య వర్ణమునకును మఱి
యొకపదముయొక్క అంత్య వర్ణమునకును సంధి పదబహి
స్సంధి.

ఉ. రాముడు + విశన = రాముడేగను.

ప్రార్థనపదముయొక్క ఉకారమునకు
లోపమురాగా దకారము వికార
మతో సంధిబొందెను.

65. అక్షరస్వరూపమున ఒట్టి సంధి రెండ విధములగు.

స్వాభావికసంధి; అక్షరసంధి

స్వాభావికసంధి.—అక్షరములు స్వరూపభేదము లేక
ఉన్నట్లే చేరుట.

ఉ. వచ్చెను రాముడు.

మార్గము విసిరి.

వికారసంధి—అక్షరముల స్వరూపభేదము
కలుగుట. ఈసంధి మూడువిధముల నుండును.

ఆగమసంధి—క్రొత్తవర్ణములు ఆగమముగా వచ్చెడు
సంధి.

ఉ. రాముడు = రామక + ఉ.

రాక + డ్ + ఉ.

రామండు = రాముండు.

ప్రాతిపదికాంతరమున కకారమునకును ప్రత్యయోకారమునకును నడుమ ద్వారము వున్నది. ప్రాతిపదికన యొక్క ఉపధయైన అకారమునకు ఉత్పత్తి క్రియా, పరివ విధి చూ.

పసిడి = ఆ. పయ + ఇ = పయక్ + ఇ = పసిక్ + డ్ + ఇ = పసిండి. ఇప్రత్యయాదు చేరగా పయం శబ్దముయొక్క అకారమునకు నత్వము. నకారేకారములకు మధ్యమన దకారము అగమము.

మామిడి = ఆ. మామిక్ (క. మామిశ్) + ఇ = మామిక్ + డ్ + ఇ = మామిండి = మామిడి, వకారము మకారమయ్యె. ఈపదమును ఖండబిందువు లేకయే వ్రాయవచ్చును.

చేయండు = చేయప్ + ఉ = చేయక్ + డ్ + ఉ = చేయండు. ఆ. తెయ + ఉప్ = తెయ్యప్.

కందు = ఆ. అగుప్ + ఉ. తె. అగుప్ + ఉ = అగుక్ + డ్ + ఉ = కందు = కండు. అగుధాత్వకారము గకారమునకు విడుకపోయి అకారమయ్యె. పర్వ స్థుతివిధులను చూడుము. కాండు అని యుండ వలసినది సంక్షేపముచేత కందు అయినది.

లోపసంధి—ఉండునట్టి యక్షరమునకు లోపము కలుగుట.

క. కృష్ణుడర్థి = కృష్ణుడు + అర్థి. శ్రీకృష్ణుని లోపము.

మణిమి = మణి + మి. ఇత్యాదులలో లోపము.

ఆదేశంధి—ఉండెను నర్థమును పొందుగా

దేలు నర్థము నర్థము.

ఉ. చేరక = చేరు + ఆక. ప్రాసాదితకాంతమునందు
ఇకారముతోపింపగా అకారమునకు లక్ష్యము.

నోటక = నోరు + ఆక. రేవునకు టక్కము. టక్కము
కానిచో నోటక.

విటక = విటు + ఆక. శకటరేవునకు టక్కము.

ఎడుటక = ఎడరు + ఆక. రేవునకు టక్కము. ఎడరుక
అనిటక్కము కాకయునుండును.

చేసి = చేయు + ఇ. ధాత్వంతోకారమునకు లోపము. యకా
రమునకు నక్కము.

66. అచ్చున కచ్చు వరంబగునపుడు న ము ర ఆ వ లు
బహుళంబుగా ఆ మంబులుగు.

ఉ. వచ్చినవాడు వాడేనా

వాడేనా = వాడే + ఆ = వాడే వచ్చినవాడా
యని ప్రశ్నము. పూర్వపదము
యొక్క తుదనుండు ఏకారము
అవధారకార్థకము. ఆకారము
ప్రకార్థకమయిన యిచ్చయను.
ఏకారమునకును ఆకారమునకు
నడుమ నకారము అగమ
మయ్యెను.

మాయత్త = మా + అత్త. యకారము అగమము.

వారు = అ. అవరు, అ + అరు. అ అనునది తచ్చ
బ్రాహ్మకమయిన వర్తనావము. అరు
విహవచన ప్రత్యయము. వకారము
అగమము.

తదవు = తదు + ఉ

గోవు = గో + ఉ

కద్రువ = కద్రు + అ

} వకారము అగమము.

ధీరురాలు = ధీరు + అలు.

శోణవంతురాలు = శోణవంతు + అలు.

} రేఫము అగమము. పదాం

} తమైన అత్తునకు ఉ
త్యము.

పేదటికము = పేద + ఇకము. శకటరేఫము అగమము.

67. అకారమునకు అచ్చు పరంబగునపుడు అకారము
నకు లోపమును. యకారమునకు విహవచనముగ నగు.

ఉ. పేనల్లుడు = పేనడుల్లుడు = పేన + అల్లుడు.

శ్రుతినిల్లు = శ్రుతినియల్లు = శ్రుతిని + ఇల్లు.

68. స్త్రీభావము యొక్కయు తత్వము సంబోధనాం
తంబులయొక్కయు అంతాకారమునకు లోపములేదు.

ఉ. అమ్మయిచ్చెను = అమ్మ + ఇచ్చెను.

దూతయిక్కడు = దూత + ఇక్కడు.

ప్రియవిదయగును = ప్రియ విద + విగుము.

69. వ్యతిరేక క్షార్భకముయొక్క అంతాకారమునకు
అచ్చు పరంబగునపుడు ఆల్లోపము విభావనగు.

ఉ. చూడకయరిగెను=చూడకరిగెను=చూడక+అరిగెను.

70. ఉము, ఉందు, ఉ, ఉరె. ఈ ప్రత్యయములకు పూర్వము ప్రార్థనార్థక క ప్రత్యయముయొక్క అకారమునకు లోపము నిత్యము.

ఉ. చేయకుము. చేయకుండు. చేయకు. చేయకురె.

చేయక-గ్రామ్యమునందు ప్రార్థనార్థకము.
అ కెత్తుకొన్న. దానికి మధ్యమపుడనను
నందు ఉను, ఉందు, ఉ, ఉరె ప్రత్యయ
ములు అధికముగా వచ్చినది.

71. వేదాదిశబ్దములకు ఆది శబ్దము పఃముకాఁగా రేఫా గమంబు అగు.

ఉ. వేదరాని	= వేద+అని.	జవరాని=జవ+అని.
బీదరాని	= బీద+అని.	అయిదువరాని=
ముద్దరాని	= ముద్ద+అని.	అయిదువర+అని.
బాలెంతరాని	= బాలెంత+అని	మనుచురాని=మనుచు+అని.
కొమరాని	= కొమ+అని,	గొడ్డురాని=గొడ్డు+అని.
శేద-బీద.	అ.	వైదె=దరిదుఁడు, అకత్తెడు.
ముద్ద.	నం.	ముగ్ధ=అందగత్తె, తెలియనది.
బాలెంత.	నం.	బాలవంట్=బిడ్డగలిగినది=ప్రసవ చించినది.

జవ. నం. యవ, యావనశబ్దకల్పనము; జవ్వని.

72. తత్సమాకారాంత శబ్దములకు తుదియఁ బొరఁబునకు ఆలుపరంబగుచో ఉత్పేదము అగును.

ఉ. సమర్థురాలు=సమర్థ+ఉ+అలు.

బుద్ధిమంతురాలు=బుద్ధిమంత+ఉ+అలు.

పూర్వము త్రవ్విన రేఖాగమము.

73. సంబంధార్థ ప్రత్యయములయిన అకారేకారములకు అచ్చుపరంబగునపుడు లోపము లేదు యాగమము అగును.

ఉ. నా+ఇల్లు=నాయిల్లు.

నాయొక్క ఇల్లు=నాయొక్క+ఇల్లు.

యొక్క అనునది షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయము.—

అ. ఉద్యోయ అనునానినబనం బుట్టినది. ఆ పదములో అకారము సంబంధార్థ ప్రత్యయము.

ఉ. వారియిల్లు=వారి+ఇల్లు.

వారలయిల్లు=వారల+ఇల్లు.

తనయిల్లు=తన+ఇల్లు.

మన, మా, మీ, నీ, నా, వారి, వారల, తన, తమ మొదలయినవి సంబంధార్థక ప్రత్యయాలతములు.

(సర్వనామప్రకరణము చూడు.)

74. కుధర్లుపురుష క్రియల అంతేకారమునకు లోపంబగు.

ఉ. వచ్చితి విచ్చటికి=వచ్చితివి+విచ్చటికి, వచ్చితిరిచ్చటికి=వచ్చితిరి+విచ్చటికి.

75. ప్రథమోత్తమపురుష క్రియల అంతేకారమునకు లోపము వైకల్పికము.

ఇట్లు పాఠశాలలోను, ఇంకా ఇలాంటి పంజులైనయెడల
యంగేను : బహుళములు.

$$\left. \begin{array}{l} \text{అదియేమి} \\ \text{అదేమి} \end{array} \right\} = \text{అది+దేమి.}$$

$$\left. \begin{array}{l} \text{అదియేమి} \\ \text{అదేమి} \end{array} \right\} = \text{అది+మిమి.}$$

$$\left. \begin{array}{l} \text{మహిమోపదేశ} \\ \text{మహిమోపదేశ} \end{array} \right\} = \text{మహి+మహిమోపదేశ.}$$

$$\text{శేషము చెప్పిన} = \text{శేషము+ఇచ్చిన.}$$

$$\text{చేయనియెడల} = \text{చేయని+పడల.}$$

ఇట్లు పాఠశాలము, అంగముగా వచ్చుటకు కారణము
ఇకారము లాలస్యముగనుండు ఇట్లు ఉత్తరము పరముగా అచ్చు
వచ్చునపుడు దానికి పాఠము లేనియెడల వకారము ఆగమ
మగును. ఇట్లు పాఠశాలమునందు నియమము అకారాకార
ములకు లేదు అచ్చులకు మధ్యమున సంధియందు య వ ర తి
న ల ఆగమములగును. వీనితో తలుచుగా వచ్చునవి యకార
వకారములు ఈవిధి ఇకారోకారములకు వెరుక నిత్యము.
పదాంతస్సంధియందు అ. ఇవర్, తె. వీరు, అ. ఎవర్, తె.
ఎవరు అనుపదములందు వకారము సూత్రవిరుద్ధముగా అతివ
మునందు నుండునచ్చి తెనుగునందును కలిగియున్నది.

76. ఉత్తరము అచ్చుపరంబగునపుడు లోపంబగును.

వాడేగను	= వాడు + విగను.
పుష్పంబుకలెను	= పుష్పంబు + అలెను.
చేయక	= చేయు + అ + క.

పరాంతస్పంధియందు ఉత్పన్న బోపములేనియెడ వకారము ఆగమమగును.

తరువు	= తరు + వ + ఉ.
నిష్టువు	= నిష్టు + వ + ఉ.
గోవు	= గో + వ + ఉ.

ఉ - ర ఏకారములు ఓవ్యయములగుటచే సహర్షములు, కాంబట్టి ఉకారమునకు పరంబుగ నకారాగమము వచ్చునది.

2గ వ విధి చూడుము.

77 ప్రథమావిభక్త్యంతములకు పరమయిన పరుషము లకు గ స డ డ వలు బహుళముగా నాదేశంబు లగును.

ఉ. రాజు+కొట్టెక=రాజుగొట్టెక, రాజుకొట్టెక.

కృష్ణుడు+చూచెక=కృష్ణుడచూచెక, కృష్ణుడుచూచెక.

రావణుడు+టక్కిరి=రావణుడుడక్కిరి, రావణుడుటక్కిరి.

భృత్యుడు+తెచ్చెక=భృత్యుడుడచ్చెక, భృత్యుడుతెచ్చెక.

రాముడు+పలికెక=రాముడుపలికెక, రాముడుపలికెక.

రాకు+కదా=రాకుగదా, రాకుకదా.

కూడుదురు + పొయుదురు=కూడుదురు వాయుదురు.

అని యాకార్యము క్రియలకు వెనుకను వచ్చును.

78. తెనుగు పదములకంటె బరమయిన సంస్కృతపదంబులయందుండు క చో ట తే పలు గ స డ డ వలు గావు.

ఉ. మగఁడు + కరుణించె = మగఁడుకరుణించె.

తమ్ముఁడు + చతురుఁడు = తమ్ముఁడుచతురుఁడు.

కొడుఁడు + టంకాయఁడు = కొడుకుటంకాయఁడు.

తండ్రిమాట + తథ్యము = తండ్రిమాటతథ్యము.

ఈపని + పుణ్యము = ఈపనిపుణ్యము.

79. ద్వంద్వసమాసమునందు పూర్వపదాంతస్వరమునకు పరమయిన పరుషములకు గ స డ ద వలు ఆదేశంబు లగును.

ఉ. మర + కాయ = మరగాయతి.

కాలు + చేయి = కాలుసేతులు.

టక్కు + దెక్కు = టక్కుదెక్కులు.

అన్న + తమ్ముడు = అన్నదమ్ములు.

రాక + హిక = రాకహికలు.

కండకుండెడులు అందచందములు, అప్పాచెల్లెండు ఇత్యాది ప్రయోగములు గలవు, “కశ్యపునిభార్య లిరువు రప్పాచెల్లెండ్రనిమిషుల నమర గణముఁ గనిరి.” నిర్వచనోత్తరరామాయణము. “అక్కా చెల్లెండ్రయ్యను,” భాగ.

80. కర్తృధారయ సమాసంబునందు చిలు మొదలయిన వానికి అజాదిపదములు పరమగుచో పదాంతస్వరమునకు లోప మును లుప్తస్వరమునకు పూర్వమయిన హల్లునకు ట ద్విత్వము సగు.

ఉ. మలు + ఉనుడు = మట్టునుడు. అ. మట్టుయిర్.

చిలు + ఎలుక = చిట్టెలుక. ,, శిట్టెలి.

కడు + అణి = కట్టాణి. ,, కట్టాణి.

నిడు + ఊదుపు = నిట్టుఊపు. ,, నెట్టుఊపు.

నడు + విటు = నట్టేటు. ,, నట్టాటు.

వీనిలో కుట్టుయిర్ శిట్టెలి అను అజనవహించులందు శకటరేఫ ద్విత్వమునకు టకారద్విత్వము ఆదేశము.

81. వేము ప్రభృతులకు కనుము ప్రభృతులకును సు బంధార్థకమయిన అప్రత్యయము వచ్చును. వేము ప్రభృతుల మకారమునకు బిందువూర్ణక పకారమును కనుము ప్రభృతుల మకారమునకు పకారము ఆదేశంబులగు.

ఉ. వేము + అ + కెట్టు = వేమకెట్టు.

పాము + అ + తేడు = పాపతేడు.

నాము + అ + చేను = నాపచేను.

అమ్ము + అ + ములికి = అంపములికి.

ఎమ్ము + అ + గూడు = ఎంపగూడు.

కనుము + అ + గడ్డి = కనుపగడ్డి.

ఇనుము + అ + చారి = ఇనుపచారి.

మినుము + అ + పప్పు = మినుపపప్పు.

ఎనుము + అ + దూడ = ఎనుపదూడ.

జనుము + అ + నార = జనుపనార.

వేము, నాము, పాము, ప్రేళు, అమ్ము, ఎమ్ము, వేము ప్రభృతులు. కనుము, ఇనుము, ఊదుము, ఎనుము, జనుము, మినుము - కనుము ప్రభృతులు.

ఈశబ్దములలో కొన్ని అజనమునందు బకారాంతముగా నుండును. సంధియందువచ్చు పకారము ఆ బకారస్థాన మందె వచ్చుచున్నది.

అ. పేర్లు + అ + తెడి = పేర్లుంటెడి.

82. అందు అగు సప్తమీవిధక్తి ప్రత్యయము అంతమునందు కలిగిన పదమునకు పరంబుగ సకారమునందు వత్త్యర్థకములయిన, ఆకాశ ప్రత్యయములు వచ్చును.

ఉ. నాయందు + కడులు = నాయందు+అన్+ఇ+కడులు = నాయందు కడులు = నాయంకరికడులు. ఆకాశ ప్రత్యయముయొక్క నకారమునదే లక్ష్యము.

83. ద్రుతప్రకృతముయొక్క అంత నకారమునకు పరముగవచ్చు పదములకు సరళంబులు ఆదేశంబులగు. ఆదేశములయిన సరళములకు హంబు నకారమునకు సంశ్లేషమును, అనుస్వారాదేశమును, స్వగ్యంబును పాక్షికముగ నగును.

సంశ్లేషము నకారము పరమయనహల్లుతోఁ గూడుకొనుట. స్వగ్యము నకారము ఉకారేకారములతోఁ గూడియుండుట.

ఉ. పూచెకా + కలువలు = పూచెన్దలవలు, పూచెంగవలు, పూచెఁగలువలు, పూచెడుగలువలు.

కడఁటి యాదాహరణంబున స్వగ్యమునవచ్చినది. అనగా నకారము ఎల్లప్పుడుండునట్లు అచ్చుతోఁజేరియున్నది.

84 సరళస్థిరంబుల పరంబులకునప్రళు లోపంబును సంశ్లేషంబును స్వత్యంబును వచ్చును.

ఉ. వచ్చెకా + గోవులు = వచ్చెగోవులు, వచ్చెన్దోవులు, వచ్చెడుగోవులు. ఉటిమెకా + ఘనము = ఉటిమెఘ

నము, ఉఱిమెన నము, ఉరిమెనునము. వచ్చెంధాత్రీ
వతి, పొడెంగంధర్వండు - అని కొన్ని చోట్ల నకారము
పూర్ణము స్వారము అగును.

85. సమాసంబునందు ద్రుతంబునకు పరంబయిన ఉకా
రము లోపించును.

ఉ. చిగురుంగైదువు, చిగురుంగైదువు, చిగురునైదువు.

చిగురునుంగైదువు అనిరాదు.

చిగురుశబ్దమునకు పరముగ వ్యర్థక మయిన ఇకా ప్రత్య
యమువచ్చినది. ఇకారతోపము రాగా నకారము మిగిలి
నది. దానికి ద్రుతరార్యము.

కలక + ప్రాజఃకలంబ్రాలు, కలంబ్రాలు, కలన్బ్రాలు. కలను
బ్రాలు అనిరాదు.

ఉరక + విచ్చిక = ఉరంబిచ్చిక, ఉరంబిచ్చిక ఉరంబి
చ్చిక. ఉరనుబిచ్చిక అనిరాదు.

కలక ఉరక శబ్దములకు అంతమునందుండు అన్ సప్తమీ
విధక్తి ప్రత్యయము.

అట్లే కర్తణిప్రయోగంబునందు నకారాంతమైన భావ
నామంబు పూర్వపదంబయి ఉత్తరమయిన పదుధాతుజన్యక్రియ
లతో సమస్తమయి వచ్చుటచేత నకారమునకు స్వత్వసంధిలేదు.

ఉ. చేయక + పడెను = శేయన్పడెను, చేయంబడెను, చేయం
బడెను.

86. ఉదంతమునకు పరంబుగవచ్చు ఇనాగమము పోలిక
చేత ఋకారాంతమునకు పరంబుగను వచ్చును.

ఉ. ధాత్యు+కనుమతి=ధాత్యువనమతి.

సంస్కృత వచనములందు యి కారమును ఈ కారమునలనే యుచ్చరింతుట అంధ్రజేకస్థల సంప్రదాయము. యి కారాంత వచనములైనను ఈ కారాంతమునలె నుచ్చరింపఁబడుచున్నది. అట్లే యి కారాంతములకు వేరుకను ఇనాగములు వచ్చుచున్నవి.

అక్షాంతరమున; ధాత్యు శబ్దమునకు కందు ప్రత్యయము చేరగా ఉత్పన్నత లోపము. ప్రత్యయంతమందును దు కారమునకు ముందు అనుస్వారస్థానములో ధౌర్వముండిన నకారము రాగా, ధాత్యున్ అనివచ్చును. రాముందు+అజ్ఞ = రామున్ + అజ్ఞ, 'రామునియాజ్ఞ'. ఇచ్చట రాముందు అను బానిస్థానములో రామున్ వచ్చినట్లు, ధాత్యుడు అను బాని స్థానముతో ధాత్యున్ అనివచ్చును.

87. క్రిందవచ్చు సంధులయందు వచ్చెడు నకారము పూర్వపదాంతమందు అప్యర్థమయిన ఉకా అవ్యయముచేతను సిద్ధించునది;

ఉ. నాకొఱు	+ ఇచ్చెను	= నాకొఱుకిచ్చెను.
నాకొఱుక	+ ఇచ్చెను	= నాకొఱుకునిచ్చెను.
నాకు	+ ఇచ్చెను	= నాకిచ్చెను.
నాకుక	+ ఇచ్చెను	= నాకునిచ్చెను.
నాయందు	+ అదరము	= నాయంబాదరము.
నాయందుక	+ అదరము	= నాయందునాదరము.
ఇందు	+ ఉన్నాడు	= ఇందున్నాడు.
ఇందుక	+ ఉన్నాడు	= ఇందునన్నాడు.

ఎందు	+ అరిగెను	= ఎందురిగెను.
ఎందుకొ	+ అరిగెను	= ఎందునరిగెను.
చేసెడికొ	+ అతడు	= చేసెడినతడు.
చేసెడుకొ	+ అతడు	= చేసెడునతడు.
చేయకొ	+ అతడు	= చేయనతడు.

చేయకొ—ఇది భవిష్యత్కాల క్రియాజన్య విశేషణము.

అణవము శెయ్యును. ఈ అణవశబ్దము శెయ్యుండు అని మాయ ను. అట్లే లేనగునందు చేయకొ పదము చేసెడు అని వచ్చును. దీనికి నముచ్చయార్థకమయిన ఉకొ చేర్చి ఉకొ ప్రత్యయోకారమునకు ఇత్యమును పాఠీకముగాఁ జేయఁగా చేసెడికొ, చేసెడుకొ అనురూపములు సిద్ధించును.

వర్తమానార్థక క్రియా విశేషణమునకు పాఠీకముగ నముచ్చయార్థకమయిన ఉకొ ప్రత్యయము చేర్చబడుట శత అది పాఠీకముగా నకారాంత మగును.

ఉ. చేయచు + ఉన్నాడు = చేయచున్నాడు.

చేయచుకొ + ఉన్నాడు = చేయచునున్నాడు.

88. క్రిందవచ్చు సంధులయందు పూర్వపదమునకు మత్స్య ర్థకమయిన ఇకొ ఉప్రత్యయములు చేర్చబడుచున్నవి.

సొగను	+ తనము	= సొగనుననము.
చిగురు	+ కైదవు	= చిగురునయిడువు.
తగురు	+ గజెలు	= తగురునజెలు.
సింగము	+ కొదవు	= సింగపునొదవు.
ఉన్నతము	+ గొడుగు	= ఉన్నతంపునొడుగు.

గరువము + మరువు = గరువపుష్పరువు.

నరనము + తనము = నరనపుష్పనము.

ఈసంధులందు పద్యర్థమున ఇక ప్రత్యయము పూర్వపదములకు వెనుకబడుచున్నది. ఇక ప్రత్యయము యొక్క ఇకారమునకు లోకము సింహంబు మొదలయిన అంబు ప్రత్యయంత గానుము. బికారమునకు పకారాదేశము వచ్చుచున్నది. ఇక ప్రత్యయముయొక్క పకారమునకు పరతుయిన పదముయొక్క అదిపదపస్థానములో వచ్చిన ఆదేశసంఖ్యముతో సంక్షేపము. సంక్షేపము లేనిచో అనుస్వారాదేశము. గరువపుష్పరువు మొదలయినవానిలో పుకారమునకు పూర్వమున అనుస్వారమునకు లోపము అగును.

నరనము + మాట = నరనపుమాట, నరనంపుమాట.

ఈ సంధియందు పూర్వపదముయొక్క తుదిని వ్యర్థమైన ఈ ప్రత్యయము వచ్చుచున్నది. పూర్వపదముయొక్క తుది నందు అంబు ప్రత్యయముయొక్క బికారమునకు పకారము ఆదేశము. బికారమునకు పూర్వమున అనుస్వారమునకు వికల్పముగ లోపము.

ఇక ప్రత్యయముతోఁగూడిన సొగను మొదలయిన పదములకు సొగనుయొక్క సొగనులిగిన... అని అర్థము.

89. కర్తృధారము సమాసంబునందు ఉపాంతంబునకు అచ్చు పరంబగునపుడు కొన్ని పదంబులందు ఇకారము అగు

ను. ఇనాగమముయొక్క నకారమునకు టత్వమును ఇకారము నకు లోపమును వచ్చును.

ఉ. కఱ్ఱ+అమ్మ=కఱ్ఱటమ్మ. శేరు+ఉరము=పేరుటరము.

నిగ్గ+అద్దము=నిగ్గటద్దము. చిగురు+అకు=చిగురుటాకు.

సరసంబు+అఱక=సరసపుటఱక. పొదరు+ఇల్లు=పొదరుటిల్లు.

ఇనాగమముయొక్క ఇకారమునకు లోపమురాగా నకారమునకు టత్వము.

90. గుణవచనములయిన నల్లనాదులకు పరంబుగ పరుషము వచ్చునప్పుడు అకారము లోపించును. నకారమునకు చింద్వాదేశంబును సంస్లేషంబును వైకల్పికముగనగు.

ఉ. నల్లన + కాక = నల్లంగాక, నల్లనాక.

నల్లని + తనము = నల్లందనము, నల్లననము.

91. తాను నేను పదముల నకారము ప్రత్యయాంత నకారము కాకపోయినను దానికి ద్రుతకార్యము కలుగును. సంస్లేషములేదు.

ఉ. తాను+చదివె = తానుజదివె, తాంజదివె.

తాను+నినె = తానునినె, తానినె.

నేను + కంటిని = నేనుగంటిని, నేగంటిని,

నేను + వచ్చితి = నేనువచ్చితి, నేవచ్చితి.

నకారమునకు పూర్వము దీర్ఘముండుటచేత దానిచోటవచ్చిన అనుస్వారమునకు నిత్యముగ సర్థ చింద్వాదేశము వచ్చును. తాంజదివె అని రాదు.

92. కొన్ని సమస్తపదంబులందు అటవమునందు వచ్చెడు సంధివిధులె అటవ పదములనుండి వచ్చిన తెనుఁగు పదముల సంధులకు మూలము.

అ.

ప్రాయిలు	కటజిల్.
లేగొమ్మ	ఇళంగొమ్మ.
ప్రాగెంపు	పటంగెంపు.
శెంచామర	శెంచామరై.
భూదోట	భూదోట్టె.
క్రొక్కార	పుదుక్కార్.
క్రొంగాలు	కీట్ క్కార్.
క్రొడొడ	కీట్ క్కొడై.

పటం ప్రాన్, పట ప్రా, ఇళం లేన్, కీట్ క్క్రి అనియు వచ్చి యున్నవి.

పుదు అనునది కుదు, డ్దు, డ్దొ, క్కొ అని పరిణమించినది. వర్ణపుతి విధిచేతను ఉకారము దకారమునకు వెనుకఁబోయి ఓత్వమును బొందెను. పకార దకారములకు క్రమముగ కకార రేఫములు ఆదేశములు.

93. నిండు, నెఱ, నీఱు, సగము, వంక, పదములకు కొన్ని పదంబులు పరంబులగునపుడు అద్య వర్ణములు దప్ప మిగిలిన వర్ణములకు లోపంబగు.

- ఉ. నిండు + నెఱు = నిఱ్ఱెఱు.
 నిండు + నెఱుఁగె = నిఱ్ఱెఱుఁగె.
 నెఱు + తఱులు = నెఱ్ఱెఱులు (నెఱ్ఱవరులు.)
 నిఱు + పఱు = నిఱ్ఱు (కుష్మాపవాసము.)
 నగము + గోరు = గంగోరు.
 పంక + చెఱుఁగె = పంజెఱుఁగె.
 నగము + పొలు = సాఁబాఱు.

94. అచ్చున కామ్రేడితము పరమగునపుడు లోపము బహుళము.

- ఔర + ఔర = ఔరార.
 విమి + విమో = విమేమో, విమి యేమో.

95. ఆమ్రేడితము పరంబగునపుడు విభక్తిలోపము వైకల్పికముగ నగు.

- ఉ. అప్పటికిఁ + అప్పటికిఁ = అప్పటప్పటికిఁ,
 అప్పటికప్పటికిఁ.
 ఇంటఁ + ఇంటఁ = ఇంటింటఁ,
 ఇంటనీంటఁ.
 ఊరఁ + ఊరఁ = ఊరూరఁ,
 ఊరనూరఁ.

ఇంచుక, నాఁడు మొదలగువానికి అంత్య వర్ణలోపము వైకల్పికము.

ఉ. ఇంచక + ఇంచక = ఇంచించక.

నాడు + నాడు = నానాడు.

నాడు నాడు అని లోపములేనిసంధియూ ఇంచ కించక
అనుసంధియేగలవు. దీనియందు ఇంచకపదముయొక్క
అంతాకారముననుమాత్రమే లోపము.

96 శబ్దవల్లపములలో పదు క్రియకుముందు కేవల ధా
త్వర్థవ్యాపార కర్తృపదముయొక్క 'ము' వర్ణమునకు లోప
పూర్ణబిందువులు విభాషనగు.

ఉ. సంతోషము + పడెన్ = సంతోషపడెన్
సంతోషంపడెన్
సంతోషముపడెన్.

కేవలధాతువు పదు అనునది. ధాత్వర్థ వ్యాపార కర్తయనఁ
గా—పదుధాతువుచే జెప్పఁబడిన కార్యము కలుగుట
(ఉద్భవించుట). కలుగునది సంతోషము. సంతోషము
కలుగుటకు అధారమైన దేవదత్తాదులు, సంతోషపడెను
అను శబ్దవల్లపక్రియకు కర్త.

అశ్వముపడెన్. పదుక్రియయైన, ధాత్వర్థమయిన పదుట
వను, అశ్వము కర్తయగుటచే అశ్వపదము కేవలధాత్వర్థ
వ్యాపారకర్తకాదు.

97. పదుంతస్సంధియందు అనేకవిధములయిన ఆగమా
దేశములు కలుగుచున్నవి. వానిని క్రియాప్రకరణములందును
మొందుగాఁ చూడవచ్చును. వానిలోఁ గొన్నింటినిమాత్రము
ఇక్కడఁ జెప్పుదును.

98. ఎడు, ఇంచు ప్రత్యయములు పరమగుచో పూర్వ పదాంత స్వరములకు లోపము.

పీసె + ఎడు = పీసెడు.

పతించు + ఇంచు = పతింపించు.

99. అనునాసీకములకు స్పర్శము పరమగుచో బింద్వా దేశములగును.

కొన + అగు = కొనగు = కొంగు.

పణ + అగు = పణగు = పంగు.

కనుట = కంట.

కంపు = ఆ. కమ్ము.

తంపు = ఆ. తవ్ + పు = తమ్ము.

100. అజాది విభక్తిః ప్రత్యయములు పరమగుచో ప్రాతి పదికాంతములయిన న ర ఆ ల యలకు టకార తకారములు ఆదేశంబులగును, యకారమునకు తకారము.

మన్ను మంటి మంటకా మంటిక్.

కన్ను కంటి కంటకా కంటిక్.

నోరు నోటి నోటకా నోటిక్.

విజ్ఞు విటి విటకా విటిక్.

చేయి చేతి చేతకా చేతిక్.

వాయి వాటి వాతకా వాటిక్.

పల్లు పంటి పంటకా పంటి, లకారమునకు

నకారాదేశము అక్షర

నకారమునకు టత్వము.

101. కొన్ని పదంబులలో నకారమునకు పరమయిన తకారమునకు టత్వమును, దకారమునకు డత్వమును పాక్షికముగ నగు.

అనిరిని = అంటిని, వినిరిని = వింటిని.

అనుకన్ = అంటకన్, వినుకన్ = వింటకన్.

అనుదురు అందురు అండురు.

102. ధాత్వంత యకారములకు తాలవ్యాచ్చ పరమగుచో సకార మాదేశమగును.

చేయు + ఎన్ = చేనెన్, జేయు + ఇ = చేసి.

103. ఇట్లు ఇతరమైన సంధివిధులు ధోహ్యంబులు.

సామప్రకరణము.

104 నామములు ఏనువిధములు; ౧. సామాన్యనామములు.

౨. సంజ్ఞానామములు.

౩. సమాదాయనామములు.

౪. భాతుజన్య పురుషనామములు.

౫. భేదనామములు.

౬. సంఖ్యానామములు.

౭. సర్వనామములు.

౧. సామాన్యనామము,

ఒకజాతికిఁజేరిన వ్యక్తులను సామాన్యముగా బోధించునది; ఉ. పశువు, పక్షి, గోవు, మనుష్యుఁడు, మొదలయినవి.

౨. సంజ్ఞానామము,

ఒకవ్యక్తిని అనఁగా వస్తువును మాత్రమే బోధించునది. రామఁడు, శృంగుఁడు, మిక్కిలొయఁడు, అశోకుఁడు, కాళిదాసుఁడు.

౩. సమాదాయనామము,

సమూహమును బోధించునది; ఉ. బ్రహ్మజ్యోతిః 'బ్రహ్మణి సమూహావాహుః.' లోకము 'జనులసమూహావాహుః.' మొ.

౪. భాతుజన్య పురుషనామము,

భాతువులవలనఁ బుట్టి కాలక్రమమునుకావుచు వాఁడు వాడు మొదలయిన విభక్తిప్రత్యయములను బోందునది; ఉ. చేయఁవాడు,

చేయఁచున్నవాఁడు, చేసినవాఁడు.
మొ,

గి. భావనామము,

భావమనఁగా శుద్ధమయిన భావ్య
ర్థము. దానిని బోధించునది; ఉ.
వచ్చుట, లేచ్చుట, పోవుట, ఆడు
ట; రాక, పోక, ఆట; రామి,
లేమి, పోమి, ఆడమి. మొ.

ఁ. సంఖ్యానామము,

సంఖ్యను సంఖ్యేయమును బోధించు
నట్టిది. సంఖ్యేయమనఁగా సంఖ్య
చేయఁదగినది; ఉ. (సంఖ్య.)
ఒకటి, రెండు, మూడు, నాలుగు,
(సంఖ్యేయము) ఒకఁడు, ఇరుగురు,
మగ్గురు, నలుగురు. మొ.

2. సర్వనామము.

వాక్యమునందు నామములకు బదు
లుగా వచ్చునది; ఉ. వాఁడు.
వీఁడు, ఎవఁడు, నేను, నీవు. మొ.

105. నామములు పురుష భేదమును బట్టి మూఁడు విధ
ములు.

౧. ప్రథమ పురుషము.

౨. మధ్యమ పురుషము.

౩. ఉత్తమ పురుషము.

సర్వనామేతరములయిన యిన్ని నామములును, వాఁడు వీఁడు
మొదలయిన సర్వనామములును ప్రథమ
పురుషమనఁబడును.

౧. నీవు, మీరు, ఈవు, ఈరు సుధ్యమపురుష మనఁబడును.

౨. నేను, విడు, నేము, మేము, ఏమి యీ త్తమపురుష మనఁబడును.

106. నామములకు లింగవచన విభక్తులు గలవు.

పుంలింగము,

పురుషవాచకము.

స్త్రీలింగము,

స్త్రీవాచకము.

స పుంసకలింగము,

మనుష్యులు, దేవతలు వీరికంటె

నితరమయిన జంతువులను నిర్జీవ

వస్తువులను తెలుపుకది.

ఈలింగములు మూడువిధములఁ దెలుపఁబడును.

౧. ప్రత్యయముజేత,

పుం.

స్త్రీ.

చిన్నవాడు.

చిన్నది.

పెద్దవాడు.

పెద్దది.

అటకాడు.

అటకత్తె.

సొగసుకాడు.

సొగసుకత్తె.

ఒకడు.

ఒకతె.

తోయడు.

తోయత.

తోయవాడు.

తోయది.

ప్రేడు.

ప్రేత.

బల్లిడుడు.

బల్లిదురాలు.

తెట్టిడుడు.

తెట్టిదురాలు.

రాజు.

రాణి.

జేవర.

జేవరి.

పుం.	స్త్రీ.
పుత్రుడు.	పుత్రి.
గుణవంతుడు.	గుణవతి, గుణవంతురాలు.
జ్ఞానవంతుడు.	జ్ఞానవతి, జ్ఞానవంతురాలు.
వగలాడు.	వగలాడి.
చించు.	చెంచెను.
చాకి.	చాకిర.
మాతులుడు.	మాతులాని.
ఆచార్యుడు.	ఆచార్యాని.

౨. ముందొకపదము చేర్చుటచేత,

మగబిడ్డ.	ఆడుబిడ్డ.
కోదేహుడ.	పేయ్యిహుడ.
బొట్టహుడ.	పద్దహుడ.
పుంజుకోడి.	పెట్టకోడి.

౩. వేలు వేలు మాటలు ఉపయోగించుటచేత,

తండ్రి.	తల్లి.
తాత.	అమ్మ.
మగడు.	పెండ్లము.
అన్న.	అక్క.
అల్లుడు.	కోడలు.
వీర.	మాత.
వరుడు.	నధువు.
తమ్ముడు.	చెల్లెలు.
కోడుగు.	హుంతురు.

పుం.	స్త్రీ.
పుంజా.	స్త్రీజా.
ఎద్దు.	ఆవు.
పోడు.	పెండ్లి,
గోడా.	గోడిగ.

పచనములు రెండు:—**1** వికపచనము.

2 విహవచనము.

వికపచనము = వికపక్షువును బోధించునది; ఉ. రాముడు, కృష్ణుడు, వనము, ధనము, లత, నది, తరువు, మొ.

విహవచనము = ఒకటికి అధికమయిన సంఖ్య గలిగిన పక్షువులను బోధించునది; ఉ. రాములు, కృష్ణులు, వనములు, ధనములు, లతలు, నదులు, తరువులు, మొ.

107. నామములకును ఇతర నామములకును, నామములకును ఆభ్యాసములకును, అర్థమందుఁగలుగు సంబంధములను దెలుపునట్టి రూపభేదములు విభక్తులనఁబడును. ఈ విభక్తులు ప్రత్యయములచే దెలుపఁబడును.

విభక్తిప్రత్యయములు:—

అందు, అందు, ఉందు, ఉందు, అది, ది,
అము, అమ్మ, ఆము మొదలయినవి—
ప్రథమైక పచనంబునందగు.

అలు, ఉలు, లు, అరు, ఉరు, రు, అది, వి
మొదలయినవి—ప్రథమా విహవచనం
బునందగును.

అకా, ఇకా, ఉకా, నుతిచి, హర్వి—ద్వితీయ.
అకా, చేతకా, చేకా, తోడకా, తోకా, చేసి—
తృతీయ.

కి, కు, కంజ, కొఱకు—చతుర్థి.
కంటకా, పలనకా, పట్టి, ఉంపి, తొట్టి,
కొలకా, చేసి—పంచమి.

కి, కు, అ, ఇ, ఉ, ఆకా, ఇకా—షష్ఠి.
అకా, ఇకా, ఉకా, అందు, తోకా, లోపలకా—
సప్తమి.

103. వీనిలోఁ గొన్ని శుద్ధ ప్రత్యయములు. ఇతరములు పదములు. ప్రత్యయములకు పూర్వమయినస్వరమే అంతము నందు ఉచ్చారణార్థముగా వచ్చును. అకారాది ప్రత్యయము నకు ఎకారాది ప్రత్యయమునకును అంతమునందు ఉకారము వచ్చును. వీరికి నుదాహరణములుం గ్రిందఁజూడుము.

శుద్ధ విధి ప్రత్యయములకు ఉదాహరణములు.

ద్వి.	{	అకా	అతనుజాచెను.
		ఇకా	హరినిజాచెను.
		ఉకా	శంభువును వేడెను.
తృ.		అకా.	పంటనుగొఱిశెను.
చ.	{	కి	హరికివరిదనము.
		కు	శంభునకుమంగళము.
ప.	{	ఇ	రామనియాజ్ఞ, నురునియాపదేశము.
		అ	మన శ్రుతము, పాపఁజేడు, ఇనుపదారి.
		ఉ	దేశంపుజనులు.

స. { అకా ఇంటనున్నాడు.
ఇకా మనినిదలచెను.

10. విభక్తిప్రతిరూపకములు పదాలనునందు వచ్చి
విభక్తిర్థములనిచ్చు నాను క్రియాపదములు.

చేతక, చేక, తోడక, తోక, కొలుకు, వలనక, కొలక,
తోక, లోపక—ఇవి విభక్తిర్థములైన నాను
ములు.

పట్టి, ఉండి, తొట్టి, చేసి, కూర్చి, గుఱిచి—క్వార్థకక్రియలు.
ఇవి పూర్వపదములతోజేరి విభక్తిర్థములనిచ్చును.

కి, కు, కయి, కగాయందు కి కు, కు అయి చేర్చబడి
యున్నది. అయి అగుధాతు క్వార్థకము.

చేతక మొనరియిని వ్యవర్తించున నానుముతోజేరి
కృతీయాద్యర్థముల నిచ్చును.

ఉ. రామునిచేతక = చేయి+అక. చేతక = వాస్తమునందు,
అనగా వాస్తమును సాధనముగాఁ జేసికొని అని
యర్థము.

తోడక = తోడు+అక. తోడక = 'సహవాసమునందు.'
తోడు, 'సహవాసము' 'సంగము' 'జేరిక'. రాముని
తోడక 'రామునియొక్క సహవాసమునందు' అని
యర్థము.

కొలుకు=కొలు+కు. కొలు 'ప్రయోజనము', రామునికొలుకు
'రామునియొక్క ప్రయోజనమునకు' అనియర్థము.

వలనక=వలను+అక. వలను 'పక్షము' 'పార్శ్వము' వల
నక 'పార్శ్వమునందు'.

ఉ. రాను నివలకా=రాను నియొక్క పార్శ్వమందు' అనగా
రాముడు హేతువు కాగానని యర్థము.

కొలకా=కొలకాకొనకా. తుమ్మన్నంతావ్యయము. 'కొ
నగా' అనియర్థము.

ఉ. నాటకాగోళకా=నాటక+కొలకా. నాటకా 'నాటియందు'
కొలకా 'కొని' 'అదిసహందుకొని' అనగా 'అదినము
మొదలుకొని' అనియర్థము. కొనకాపదముయొక్క నకా
రమునట్టి లక్ష్యము. అకారమునకు ఎత్త్యము.

లాకా=లా+కా. అ. ఉల్లాత్. ఉల్-లా, అల్-చేతకా.

ఉ. ఇంటిలోకా 'ఇంటియొక్క లాభాగమునందు'.

పట్టిపట్టు+ఇ. క్షార్థకము ఇప్రత్యయము. పట్టి 'గ్రహించి'

ఉ. చేయటంబట్టి=చేయుటను+పట్టి. 'చేయుటవలన'.

ఉ. ఉండి=ఉండు+ఇ. 'నిలిచి'.

పర్వతమునుండి 'పర్వతమునందుండి' 'పర్వతమునుండిచి'.

ఉ. తొట్టి=తొట్టు+ఇ. 'ఆరంభించి' తొట్టు 'స్పృశించు' 'ఆరం
భించు'.

'ఎనకేళికాతుకమునజన్మించు శర్తిష్ఠదొట్టి సఖులెల్ల ముదం
మునఁ గొలిచిరాక్ష'. భార. ఆ.—శర్తిష్ఠదొట్టి 'శర్తి
ష్ఠను మొదలుగాఁగొని' అనియర్థము.

ఉ. చేసి=చేయు+ఇ. చేయుభాతువుయొక్క క్షార్థకరూపము.
వచ్చుటంజేసి 'వచ్చుటకు కారణముగాఁజేసి' 'వచ్చుట
జేతకా' అనియర్థము.

హర్షి, గుణించి, అ. గుణి 'గురుతుచేయు' అనుభాతువు
వలనఁ బుట్టిన లె. గుణించు అనుభాతువునకు క్షార్థక
రూపము.

కి - కు - ప్రత్యయములు ప్రయోగమునందు విభక్తి ప్రతిరూపకశబ్ద తుల్యములు కాబట్టి విభక్తి ప్రాతిపదికములతోఁ జేర్చబడును.

ఈ కి కు ప్రత్యయముల మూలరూపము పూర్ణశబ్దముగా నుండవలయు. అని చింత్యము.

ఉ. రామనికి, కృష్ణునికి కంభునకు—రామనికయ, కృష్ణునికయ, కంభునకయ, అ. రామనుక్కొందు. క. రామనిగాని.

యొక్క అ. ఉదయ ఇదిమాత్రము నామవిశేషము.

ఉ. రామనియొక్క. అ. రామనుడైయ.

విభక్తి ప్రత్యయములు.

110. ఉండ, ఉండు ప్రత్యయములు తత్సమదేశ్య పదములకు వచ్చును.

ఉ. (తత్స.) కృష్ణుండు, కృష్ణుడు, గోవిందుండు, గోవిందుడు, దామోదరుండు, దామోదరుడు, శివుండు, శివుడు,

(తద్భ. జే.) అక్కజుండు, అక్కజాడు, కందుండు, కందుడు, కొమరుండు, కొమరుడు, చంబురుండు, చంబురుడు, జమందు, జమాడు, మొక్కలుండు, మొక్కలుడు; కావలుండు, కావలుడు, బెట్టిదుండు, బెట్టిదుడు, బెడిదుండు, బెడిదుడు.

బెట్టిదుండు = బెట్టి+ఉండు. (బెట్టు=ఉద్ధరి.) బెట్టియుండు - బెట్టిదుండు. యాకు బాణశము.

బెడిదుండు = బెడి+ఉండు. (బెడి=బెడిదము = క్రౌర్యము) దీనియందును యాకుబాణశము.

వీనిలోఁ గొన్నింటికి స్త్రీలింగమునందు ఆలు ప్రత్యయమును నప్రసక్తిలింగమునందు అముప్రత్యయమును జేర్చుటబహుళము.

బల్లిదము, బల్లిడురాలు, కొడుకురాలు.

111. అండు, అండుప్రత్యయములు తద్భరదేశ్యములందు మాత్రము వచ్చును.

ఉ. గండడు.

క. గండడు.

మిండడు.

,, మిండడు.

మగడు.

అ. మగడు.

మనమడు.

,, మణుమగన్.

రాయడు.

సం. రాజు.

పాపడు.

పాపడు.

అ. పార్వాడు. సం. బ్రహ్మణ.

మాదుకడు.

,, మాదునన్.

ప్రేడు.

సం. పల్లవ. అ. పల్లవడు.

కొండడు =

‘ఒక చాలిగుట్టము’

కత్తకడు =

‘తెల్లనిగొరిజ తోడెండ్రుకలు గలపల్లవి గుట్టము’ = కత్తరాని.

సం. కత్తరాని:

జన్నడు =

‘ఒక చాలి గుట్టము’.

నీలడు =

‘నీలపర్ణముగల గుట్టము’.

పులియడు =

‘పులివలెకొర్రుగల గుట్టము’.

కొండడు మొదలయినవి పులింగ ప్రత్యయాంతములయినను నప్రసక్తిలింగమునందు బ్రయుక్తము లగును.

112 పగతుండు మూర్తుండు విల్తుండు ఈశబ్దములలో ప్రత్యయవకారమునకు తాదేశము.

ఉ. పగతుండు = పగవుండు. అ. పగైవకా. 'కత్తువు';
పగై, తె. పగ, 'దేవుడు'

(గట్టు); విల్తుండు = విల్లువుండు. అ. విల్లువకా. విల్, తె.
విల్లు.

మూర్తుండు. అ. మాటువాకా, మాటు 'పేరు
యి యుండుట'.

113. కొన్ని పదంబులందు ఆండు, ఉండు ప్రత్యయముల యొక్క ఆద్యములయిన అచ్చులకు లోపము అగును.

కల్లరీండు = కల్లరి + వాండు = కల్లరియండు = కల్లరీండు. కల్లరి
'అనత్యము పలుకువాడు'. ఈశబ్దమునకు వాడు
ప్రత్యయముచేరగా కల్లరివాడు అని నిలుచును. ఆ
కారమునకు ప్రాప్తదేశమురాగా కల్లరివండు అని
యగును. వర్ణసమీకరణవిధిచే ఏకారమునకు యకారా
దేశము వచ్చెను. ఇకార యకారములకు ఈకారా
దేశము రాగా కల్లరీండు అని సిద్ధింపెను,

మొక్కలీండు = మొక్కలి + వాండు; మొక్కలి = ముష్కరుండు.

అటమటీండు = అటమట + వాండు, 'అటమట కలిగినవాడు'; అట
మట = నంచన. అటమటశబ్దముయొక్క తుది యకా
రము ఇకారము కాగా, వాండు ప్రత్యయముయొక్క
అకారమునకు ప్రాప్తమును, వకారమునకు యకారా
దేశమును, ఇకార యకారములకును, ఈయాదేశమును
భూర్వమువలె వచ్చినది.

కన్దులీడు = కన్దుకను + వాడు. ములోపమా. మిగిలినవి పూర్వమువలె.

కొండీడు = కొండెము + వాడు. ములోపమా. కొండెవాడు. ఎకారమునకు ఇత్వము, మిగిలినవి పూర్వమువలె.

ఎకిమీడు = ఎకిమీడును + వాడు = ఎకిమీడును = ఎకిమీడును = ఎకిమీడును. ఎకారమునకు ఇత్వము. ఇకారమునకు కిత్వము. ములోపమా. అకారమున కిత్వము.

అట్టిడు = అట్టి + వాడు. “ఈవనుధాధినాథుల జన్మించిన అట్టిడ” భార. అది.

ఇట్టిడు = ఇట్టి + వాడు. “ఎఱుంగు మే మే మేవురమతం దిట్టిడగుట.” భార. కా.

ఎట్టిడు = ఎట్టి + వాడు. “ఎట్టిడువానిజేకుడు.” రా. ము.
తేడు = అ. ఇతైవ

ఇతైవడు. నక ప్రత్యయము వకారమునకు ఇత్వమునది.

ఇతైయడు = తేయడు = తేడు.

114. వృద్ధాదులకు ఉండు ప్రత్యయాంతరూపమును ఉకారాంతరూపమును గలవు.

వృద్ధండు మూర్ఖండు చార్వాకుండు నీచుండు గృహస్థుండు.
వృద్ధ మూర్ఖ చార్వాకు నీచ గృహస్థు.

వృద్ధ అని ఉకారాంతరూపమునకు గౌరవము—వృద్ధర్ గర్ అను అతిపరావచనము సంక్షేపముచే వృద్ధులు అని రూపమునుపొందెను. ఈ సంక్షేపరూపమునందు ఉలు అనుభాగము బహువచన ప్రత్యయముగా

గ్రహింపఁజేయుచే వృద్ధు అనురూపము వికవచనము నంది పీడ్చినచేను. అవివక్షణా వృద్ధర్థో అను ననా వివక్షణాఽను వృద్ధర్థో అని గ్రాహ్యభావము దయు తెలిపినది. వృద్ధులు అనురూపము వచ్చెను.

115. అనురకబ్బమునకు అనురము అనుర అని రెండు రూపములు గలవు

అ. అనురర్థగర్థో అనురాలో అని మామును. అనురాలో తెనుగున అనురబు అయ్యెను. అనురబుశబ్దమున అనుర + అను అని విభజించఁగా, అనురకబ్బము వికవచనమునకు పీడ్చింపె.

116. అట్లే దూతాదిశబ్దములకు అకారాంత రూపము పాక్షికముగఁ గలుగును.

దూతుండు, దూత; యోధుండు, యోధ; కుంతుడు, కుంత.

117. మహద్వాచకములయిన ఉకారాంతశబ్దములకు ఉ ప్రత్యయము బహుళముగ నగు. దానికిని ప్రాతిపదికాంతో కారమునకును నడుమ వకారాగమంబగును.

ఉ. విష్ణువు = విష్ణు + వ్ + ఉ. పక్షమున విష్ణుఁడు.

శుభువు = శుభు + వ్ + ఉ. పక్షమున శుభుఁడు.

వసువు = వసు + వ్ + ఉ. పక్షమున వసుఁడు.

అనుహ : వ్విచక్షము/కు ఉ ప్రత్యయము నిత్యము గానగు.

ఉ. కరువు = కరు + వ్ + ఉ.

శుభువు = శుభు + వ్ + ఉ.

ధేనువు = ధేను + వ్ + ఉ.

గోవు = గో + వ్ + ఉ.

ఉత్తరమును కల్పించునగుటకు నీత్యముగుటంచేసి
తరువు మొదలయినవానిని కలుపూములు లేవు.

118. కద్రాశబ్దమునకు ఉత్తరమునును అంతోకార
మునకు హస్తమునును అగును.

ఉ. కద్రాశకద్రా+వ+... కద్రావ 'నాగమాత'.

119. ఋకానాంశంఋకంసం సాచాశ్శబ్దం గా సంస్కృత
ప్రథమైకవచనముయొక్క అకారమునకు హస్తాదీకము చేయు
ట చేతనును, విధాత్రాదిశబ్దములందు పాక్షికముగా ప్రాతిపదిక
మునకు ఉండు ప్రతిష్ఠానముచేర్చి ఉలోపము చేయుటచేతనును
ప్రథమైకవచనములు సిద్ధించును.

ఉ. భ్రాత	సం. భ్రాతా.
కామాత	„ కామాతా.
కర్త	„ కర్తా.
భర్త	„ భర్తా.
హర్త	„ హర్తా.
పిత	„ పితా.
మాత	„ మాతా.
విధాత	„ విధాతా.
విధాత్మడు	
ధాత	„ ధాతా.
ధాత్మడు	
దాత	„ దాతా.
దాత్మడు.	

వనిత	}	,, వనితా.
వనిత్యము.		
నేత	}	,, నేతా.
నేత్యము.		

120. దీర్ఘాంతశబ్దముల యంతస్వరమునకు హ్రస్వంబగు.

ఉ. రమ	రమా.
వనిత	వనితా.
అక్షి	అక్షీ.
గౌరి	గౌరీ.

ఏకాక్షరములకు హ్రస్వంబురాదు

ఉ. ఖృ, ణ, ి, ి, ి, ి, ి.

అపవాదము; భూ, గోశబ్దములకు ఉప్రత్యయంబగును.

ఉ. భూవు = భూ + వ + ఉ. గోవు = గో + వ + ఉ.

121. భూ నాశబ్దములకు ఇప్రత్యయమును ఉకారము నకు హ్రస్వమును ఔకారమునకు ఆనాదేశమును అగును.

ఉ. భూవి = భూ + వ + ఇ.

నావి, నావ్ + ఇ; నావయనియఁ గలదు.

122. కంధరాది శబ్దములకు అము ప్రత్యయంబు పాఠీ కంబుగ నగు.

ఉ. కంధరము, నాసికము, భిక్షము, దంష్ట్రము, గ్రీవము, ఉల్కము. అముప్రత్యయంబు లేనివఱకు—కంధర, నాసిక, భిక్ష, దంష్ట్ర, గ్రీవ, ఉల్క అను రూపములు సిద్ధించును.

123. చరిత్రాదుల అనుప్రత్యయముయొక్క ముకారమునకు పాఠీకముగ లోపంబగును.

ఉ. చరిత్రము—చరిత్ర, అలకము—అలక, మొ. చరిత్రము, అలకము, ఆభిరామము, ఆక్షతము, భూషణము, కలంకము, భ్రమము, విష్ణుభణము, వధము, జేగము, స్ఫురణము, హంసము.

చరిత్రములు చరిత్రలు అనివచ్చి చరిత్రలు అని కాఁగా, అటు ప్రత్యయముల బహువచన ప్రత్యయముగా గ్రహించిన గొడవల చరిత్ర అని ఏకవచనమునకు వచ్చును.

వక్షాంతరము;

కన్నడమున జ్ఞానము అనుపదము ముకారమునకు వకారాదేశము వచ్చుటచే జ్ఞానపు అని మాయును. పాఠీకముగ ప్రకారము లోపించిన జ్ఞాన అనియు వచ్చును. అట్లే తెనుంగునను చరిత్రాదులకు ములోపము వచ్చును.

124. హలంతమునకు సామాన్యముగ మూడులింగములలోను ఉప్రత్యయము వచ్చును. ప్రత్యయ పూర్వమయిన హల్లునకు ద్విత్వంబు అగును.

ఉ. మరుత్తు, దిక్కు, కటక్కు, రాట్టు, వాట్కు.

125. దీర్ఘమునకు పరమయిన హల్లునకు ద్విత్వంబు బహుళంబుగ నగును.

ఉ. వాట్కు, వాకు; రాట్టు న్వరాట్టు, న్వరాటు.

126. మధ్యస్థస్వరములు: (మత్ గత్ వన్ ఆతములు)
అయినవానికి బిటుచుగ సంస్కృతివలనను ప్రభుహృద్వివచే
నాదులయందు వచ్చురూపములలో నిచ్చి ప్రాతిపదిక మగు,
ఉండు, ఉండు ప్రత్యయములును ఆ ప్రాతిపదికల కగు.

ఉ. క్రిమల్	క్రిమల్	క్రిమండలు.
గణవల్	గణమల్	గణవంతుడు.
హనుమల్	హనుమల్	హనుమంతుడు,
విద్వత్	విద్వాన్	విద్వాంసుడు.
భగవత్	భగవత్	భగవంతుడు.

హనుమల్ భగవత్ శబ్దములకు హనుమానుడు హనుమడు,
హనుమ భగవానుడు అనియు రూపములు గలవు.

వైఙ్ఞేష్ఠిన పదములలో స్త్రీలింగమునందు ఆంతముగా
వచ్చుడి ఈకారమునకు తెరుంగునందు హస్తమునకు.

క్రిమలి	క్రిమలి	క్రిమల్.
గణవలి	గణవలి	గణవల్.
విదషి	విదషి	విద్వల్.

క్రిమలి క్రిమంతురాలు, గణవంతురాలు, విద్వాంసురాలు
అనియు రూపములు వచ్చును.

127. ముదాదులకు అము ప్రత్యయము వచ్చును.

ఉ. మదము	= మద్	+ అము.
ఉపాసనము	= ఉపాసన్	+ అము.
స్రజము	= స్రజ్	+ అము.
నీవృత్తము	= నీవృత్	+ అము.

తెనుకటి పెంకిని ప్రక్క, నీవ్రుత్తు ఆను సామాన్యరూప
మాను గలదు.

128. నాంత పుంవాచక నానుకయొక్క ప్రథమైక
వచనమునందొ అంత్యాచ్చునకు ప్రాసముగను.

ఉ. విశ్వకర్త	విశ్వకర్తా.
కృష్ణవర్తి	కృష్ణవర్తి, 'అగ్ని'
అశ్వత్థామ	అశ్వత్థామా.
యవ	యవా. 'యోవనము గలిగినవాడు.'
యజ్ఞ	యజ్ఞా. 'యజమానుడు.'
దేవకర్త	దేవకర్తా.
బ్రహ్మ	బ్రహ్మ. 'బ్రహ్మదేవుడు,' 'బ్రాహ్మ ణుడు,' 'బుద్ధివక్కు.'

దేవకర్తుండు అని నకారాంత మనుచ్యనానుమునకు
వచ్చును.

129. ఇమనిచ్చిత్యనూంత శబ్దమునకు అంతినకారము
లుప్తమగును. ఇప్త నకారరూపముగను అము ప్రత్యయము
పాక్షికముగ నగు

ఉ. మహిమ	మహిమము.
అణిమ	అణిమము.
గరిమ	గరిమము.
లఘిమ	లఘిమము.
ప్రథిమ	ప్రథిమము.
ప్రేమ	ప్రేమము.

130. నాంత సప్తంసశబ్దముయొక్క ప్రథమైకవచనము నకు తెనుంగున అముప్రత్యయము అగును.

ఉ. కర్తవూ	కర్త.	వర్తము	వర్త.
శర్తము	శర్త.	మర్తము	మర్త.
చర్తము	చర్త.	పర్తవూ	పర్త.
బ్రహ్మవూ	బ్రహ్మ	'వేదము'	'తత్త్వము'
			'శపస్సు.'

131. ఆత్మ శబ్దమునకు ఆత్మము, ఆత్మ, ఆత్మిండు అని మూడురూపములు వచ్చును.

132. జగత్ ఇంద్రజిత్ శబ్దములకు తకారలోపము పాక్షికంబుగ నగు.

లుప్తతకారమయిన జగత్ శబ్దమునకు అముప్రత్యయము వచ్చును.

ఉ. జగవూ	జగత్తు.
ఇంద్రజి	ఇంద్రజిత్తు. ఇంద్రజిత్తుండు అని యు రూపము వచ్చును.

133. ఘంటింగమయిన రాజశబ్దముయొక్క అంతము నకు ఉకారాదేశం బగు.

ఉ. రాజు,	మహారాజు,	భగరాజు.
----------	----------	---------

సప్తంసకలింగమగుచో సకారలోపమును అముప్రత్యయమును అగును.

రాజము, పర్వతరాజము, వృక్షరాజము.

134 సకారాంతములయొక్క అంత సకారమునకు లోపంబు బహుళంబుననున్న సలోపముకాఁగా మనసు మొదలగువానికి అముప్రత్యయమును ధ్వజమును ఉప్రత్యయమును వచ్చును. అర్హి మొదలైనవానికి హారెన్ ను రావు సలోపము లేనక్షరమున మనస్ మొదలయిన వానికి అంత సకారమునకు ద్విత్వము వికల్పంబుగ నగును.

ఉ. ఉరము	ఉగము.
నక్షము	నక్షము.
అర్హి రోచి	అర్హిము.
ధనువు	ధనుము.
ఆయావు	ఆయాము.
మనము	మనము.
శిరము	శిరము.
నదము	నదము.
నరము	నరము.

పయస్ వయస్ శబ్దములకు సలోపంబు కలుగదు. పయంబు అనియఁగలదని కొందఱు చెప్పుచున్నారు. ప్రయోగములు ఉండిన మొదల గ్రాహ్యము.

135. కొండొక ఘల్లింగసాంతశబ్దంబుల అంతసకారమునకు లోపము విభాషనగును. లోపదుంయిననుగాకున్నను ఉండు ప్రత్యయము నిత్యముగ నగు

ఉ. అంగిడుండు	అంగిరెడుండు	అంగిరెన్.
ప్రచేతుండు	ప్రచేతుండు	ప్రచేతన్.

ఉగ్రశ్రవుండు	ఉగ్రశ్రవనుండు	ఉగ్రశ్రవన్.
ఉగ్రశ్రవేతుండు	ఉగ్రశ్రవేతనుండు	ఉగ్రశ్రవేతన్.
విష్టగ్రశ్రవుండు	విష్టగ్రశ్రవనుండు	విష్టగ్రశ్రవన్.

136. పేదః పురోధశ్శబ్దములకు సలోపమును పురోధ శ్శబ్దమునన. లోపము లేనిపక్షమున ఉండు ప్రత్యయమును అగును.

ఉ. పేద పేదన్ 'ల్రప్తా'
పురోధ పురోధనుండు 'పురోహితుడు'.

137. ద్యౌహృచ్చబ్దములకు దివి హృదియగు.

ఉ. దివి ద్యౌన్ 'స్వర్గము,' 'ఆకాశము'
హృది హృత్ 'మనస్సు'

138. కలన్వాదులకు ఏకవచనమునందు గుప్రత్యయంబు స్వార్థంబునందు వికల్పముగనగు. *

ఉ. కలను, కలంకు, కలంకు;

కలను, కలను, కలంకు, కలంకు, గదను, కలంకు, మ్రాను, వర
ను, వలను, ఇవి కలన్వాదులు.

(ఏని బహువచనములను చూడుము.)

139. రేన్వాదులకు గుప్రత్యయంబు వైకల్పికంబు.

ఉ. రేను, రేణు; గోను, గోణు.

140. ఏకవచనమునందు అడుగ్వాదులకు గుప్రత్యయమును నిష్పరాదులకు కప్రత్యయమును వెలగ్వాదులకు గప్రత్యయమును నిత్యముగను అగును.

* క్రియాప్రకరణములో గలవ పుట చూడుము.

ఉ. ఆమణి = ఆ. అడి + ని. అడి శబ్దముయొక్క రుచి ఇకార
మార్పు శబ్దసమీకరిణ విధితే ఉత్పన్నము.

మమణి = ఆ. మడి + ని. ఇదియు, డైయట్టను.

కొంజి = ఆ. కొనై + శుంజి + క. ఇకారలోపము; నకార
శబ్దము అనుచ్ఛారాదేము.

పీనుణి ఆ. యనె + ని. ఇచ్చట నర్ధానుస్వారము
నకు కారణము లేదు.

పీనుగు ,, పిణు + ని.

నిప్పుక నిప్పు. ఆ. నెరుప్పు.

ఎమ్మక ఎమ్మ. ఆ. ఎలుంబు.

చిలుక ఆ. కిలి.

ఎలక ,, ఎలి.

మంచక మంచు.

వెలగ ఆ. విళి.

గానుగ ,, కొంప.

ప్రథమా బహువచనములు.

141. అరు, రుప్రత్యయములు వారు, వీరు, మీరు, ఎవ
రు, దానిది, దేవర శబ్దములందు వచ్చును.

దానిదిశబ్దమున ఇకారమును దేవరశబ్దమున అకార
మును అంత ప్రత్యయములుగా వచ్చెను. అయినను అది స్వ
రూప ప్రత్యయములు కావు.

ఉ. ఆ. దానిదర్ = దానిదివారు.

దేవరదర్ = దేవరవారు.

అంతమందు వాని ప్రశ్నమును బాప్తముకాగా దేవర
వాసరి శబ్దములు నిర్ణయముగైర్చి ఇట్లే వికవచనమున
దాసన్ శబ్దములను సాదరితబ్దము వచ్చెను.

(క్రియా, దిం - వ పుట - చు.)

దేవేరి—ఇది దేవరశబ్దమునకు స్త్రీలింగమున వచ్చు
రూపము.

142. ఆకారాంతములకు ఆనిప్రత్యయము.

ఉ. అతలు, రహలు, కద్రువలు, పితలు.

ఆజనములో మురగల్ అననది మరాల్ అని
మాటి మరలు అని తెనుంగువచ్చినట్లు, అతెగల్ -
అతాల్ - అతలు అని వచ్చెను.

143. ఇతరశబ్దములకు ఉలుప్రత్యయము.

ఉ. రాములు, పృథ్వీలు, బల్లిదులు, హతులు, మనువులు, వన
ములు, రాజులు, రాములు.

రామర్గల్, రామాల్ - రామలు అని వికారమును
జొంది వర్ణసమీకరణవిధిచే లకారమునకు పూర్వ
మయిన అకారమునకు ఉత్పన్నము కాగా రాములు.

144. ఆకారపూర్వక లకారాంతశబ్దములకు ఉలుప్రత్య
యము చేర్చుగా పూంత లకారమునకు రేఫాదేశము.

ఉ. బాలురు = బాల + ఉరు అకారమునకు రేఫాదేశము
వర్ణవిభేదనవిధితవచ్చుచున్నది 52-వ విధి చూడుము.

145. పగతుడు, అల్లుడు, నెయ్యండు, బలియుండు ఈ శబ్దములకు బహు వచనమునందు ఉరుప్రత్యయము చేర్పబడును.

ఉ. పగతుడు, బలియుడు, అల్లుడు, నెయ్యండు.

పా శబ్దములకు నడు ప్రత్యయమురాగా పగవడు అని వచ్చును. అ. పగైవర్. రేఖచునకు పూర్వముయిన అకారమునకు న్నిసమీకరణ విధిచే ఉత్పన్నము. వకాః మనకు తత్త్వము.

146. అందు ప్రత్యయంత శబ్దములకు బహువచన మందు రు ప్రత్యయ మగును.

ఉ. గండండు—గండండు, మిండండు—మిండండు.

అ. గండం—గండి, ఆరియందంగాఁ జనుంగున— గండండు—? గండు అని అరుప్రత్యయముతో రావలయు. అతిమానందులె లెడుంగునందును అను అను బహువచన ప్రత్యయమును గండశబ్దమునకు చేర్పవలయునే కాని గండండు అను ఏకవచనరూప మనకు జేర్చుట అకాశ్రీయము. అట్లు కేయుట వాడుకన బట్టియే. కన్నడమనందు గంధందిరు అను బహువచనము చూడుము.

147. కాండ, గాండ ప్రత్యయంత శబ్దములకు బహు వచనమందు వికల్పముగ రుప్రత్యయమగు. రు ప్రత్యయము రానియెడ ఉలు ప్రత్యయమును, ఉలు ప్రత్యయముయొక్క ఆద్యోకారమునకు లోపమును, రలలకు ఉత్పన్నమగును.

ఉ. విలుకాఁడు	విలుకాండు.
వేడుక కాఁడు	వేడుక కాండు.
వేటుకాఁడు	వేటుకాండు.
చెలికాఁడు	చెలికాండు.
ఆందగాఁడు	ఆందగాండు.
జేరగాఁడు	జేరగాండు.
విలుకారులు	విలుకాఱు.
వేటుకారులు	వేటుకాఱు.
వేడుకకారులు	వేడుకకాఱు.

148. తేడుప్రభృతీలకు బహువచనమందు ఉలుప్రత్యయము. ప్రత్యయాఙ్యకారమునకు పాఙీకముగ లోపము.

ఉ. తేడులు, జేండ్లు. కమ్మరీడులు-కమ్మరీండ్లు.
ఎకిమీడులు, ఎకిమీడ్లు. కల్లరీడులు కల్లరీండ్లు.
ఆటనుజీడులు, ఆటనుజీండ్లు.

149. అట్టిఁడ్వాదులకు బహువచనమందు ండు లోపమును రు ప్రత్యయమును అగును.

ఉ. అట్టిడు—అట్టిరు, ఇట్టిడు—ఇట్టిరు, ఎట్టిడు—ఎట్టిరు.
అట్టివాడు అట్టిడు అని వచ్చినట్లు అట్టివారు అట్టిరు
అని వచ్చినది.

150. కలన్వాదుల బహువచనమందు కులు ప్రత్యయమును రేన్వాదులకు గులు ప్రత్యయమును గాన్వాదులకు గలు ప్రత్యయమును నిత్యముగను అగును.

ఉ. కలను	కలంకులు	అ. కలంగళ్.
కైను	కైంకులు.	
కొను	కొంకులు.	
కొలను	కొలంకులు.	అ. కలంగళ్.
గవు	గవంకులు.	
నెను	నెంకులు.	అ. నింంగళ్, నింకు.
		‘చక్షుస్థలము.’

మాను మునులు. అ. మంగళ్.

ప్రేమించు కలంకుల ప్రత్యయము.

లేను	లేంకులు.	
గోను	గోంకులు.	
వినుంగు	వినుంకులు.	అ. యానైగళ్.
పీనుంగు	పీనుంకులు.	,, పింగాళ్.
అడుగు	అడుంకులు.	,, అడిగళ్.
మడుగు	మడుంకులు.	,, మడిగళ్.
కొంగు	కొంకులు.	,, కునైగళ్.

ఈపదములయందు గులుప్రత్యయము.

ఎముక	ఎముకలు	} అ. ఎమ్మగళ్.
ఎమ్మక	ఎమ్మకలు	
ఎలక	ఎలంకలు	,, ఎలిగళ్.
చిలక	చిలంకలు	,, కలిగళ్.
మడక	మడకలు	,, మడిగళ్.
నిప్పుక	నిప్పుకలు	,, నెలుప్పుగళ్.

ఈపదములనుండి ప్రత్యయము.

గానంగ గానంగలు ఆ, కాంగళ్.
జెలంగ జెలంగలు ,, జిశంగళ్.

వీనియందు గలు ప్రత్యయములు.

ఇట్లు లలు, తలు, గలు, నలు ప్రత్యయములచే సిద్ధించిన
రూపములలో కకారకారములు వికృతవన ప్రాతి
పదిక ప్రత్యయములనుండి అను ఉలులును జననవన
ప్రత్యయముగా వైయాకరణము. గ్రహించుట
చేత వికృతవనమందులేని రూపములు సిద్ధించినవి.
వైజెప్పినపదముల వికృతవనరూపములను జూడుము.

151. ల్లుకార లికారాంత నానుములకు లుప్రత్యయము
చేరంగా మొదటి లకారములకు వైజెప్పినము నన్నియు అగును.

ఉ. ఇల్లు + లు = ఇల్లు = ఇండ్లు; నలలకు నడుమ డకారా
గమము.

కొడవలి + లు = కొడవల్లు = కొడవండ్లు; వైజెప్పినది,
డకారమునకును నకారమునకును నడుమ ఉకారము
రాగా ఇందులు కొడవండ్లు అను రూపములు
వచ్చును.

వైశబ్దములకు ఉలు ప్రత్యయము చేరంగా ఇల్లు
లు, కొడవలులు, కొడవళులు, కొడవల్లు ఇల్లు
లు అను రూపములు వచ్చును.

ఇట్లు కల్లు, నల్లు, మల్లు, విల్లులకు రూపం బెఱుంగునది.

152 రాశి, పేశి, కరదేశి, లాజి, వాజి, రోచి, వీచి మొదలగు వానికి ఉలు ప్రత్యయము పదమగునపుడు వానియందలి కాలవ్య హల్లులకు చంత్యము లాదేశమునగును.

ఉ. రాసులు, పేసులు, కరదేశులు, లాజులు, వాజులు, రోచులు, వీచులు, ఇత్యాదులు.

153 కూఁతొల్లబ్దమునకు రుచ్చర్ణంబంతాగమఃబుగనగు.

ఉ. కూతురు ఈశబ్దము ఆరుప్రత్యయము చేరిన బహువచనము. ఏకవచనముగాఁ గ్రహింపఁబడుటచేత దానికి బహువచన ప్రత్యయము తిరిగి చేర్పఁబడినది.

154. కొన్ని పదములందు బహువచనప్రత్యయములయందుండెను రులు లకు ఆకారాదేశ మగును.

ఉ. పగళరులు = పగలు, ఇందరులు = ఇందలు,
వేటకాడులు = వేటకొలు, ఎందరులు = ఎందలు,
అందరులు = అందలు, కొందరులు = కొందలు.

155. చెయ్యలు అనుపదమునకు ఉలుప్రత్యయము రాగా లకారములకు లోపమును రెండు లకారములకును ఆకారమును ఆదేశంబగు.

ఉ. చెయ్యలు = చెయ్యలు + ఉలు. చెయ్యలు అనునది ఉలు ప్రత్యయంతమయిన అనుపదము. దానితో ఉలు ప్రత్యయము తిరిగి చేర్పఁబడినది.

156. కొన్ని పదంబులందు రులు ప్రత్యయముల రేఫలకారములకు సంయోగము రాగా ఆరేఫలకారములకు నకారరేఫములు క్రమముగా ఆదేశము లగును. ఆనకార రేఫములకు నడుమ డకార ముగముయి వచ్చును.

ఉ. వారు=వాడు) + వారు + ఉలు = వార్ + లు = వారు. రకారమునకును నకారము.
 వార్ + లు = వార్ + డ్ + లు = వాండు). ఇలు ప్రత్యయముయొక్క ఆద్యోకారమునకును వారు శబ్దముయొక్క అంత్యోకారమునకును బాధము.

వాడు శబ్దమునకు రుప్రత్యయమురాగా వాండు) అనివచ్చినది అని చెప్పినను తడవు. శ్నడమునందు అపందిర్ అను బహువచనమును వాడుము.

157. అల్వాదులకు ఉరుప్రత్యయంబు బహువచనమునందగును. పదాంతప్రత్యయాద్యోకారములకు లోపమును పూర్వలకారమునకు నకారాదేశంబును అగును. నకారలకారములకు రెంటికి నడుమ డకార ముగము వుండును.

ఉ. అండు) = అలు + ఉరు = అల్ + డు = అల్ + డ్ + రు. ఇట్లు చెలియులు - చెలియండు), చెల్లెలు - చెల్లెండు), కోడలు - కోడండు, ముఱుదలు - ముఱుదండు,

జనకాంధ్ర), మనుషరాంధ్ర), రాజ
రాజిన్రి. ఇవి ఆల్వాదులు.

శ్లో. నొడవరాంధ్రం నొడవరాంధ్రం ప్రకృత్యాం
చరాంధ్రం జనరాంధ్రం వికవచనముగా
ప్రహంధ్రం జనరాంధ్రం తిరిగి జనరాంధ్రం
ప్రకృత్యాంధ్రం శర్మజనుడు.

158. బహు... అనియు... అనియు... పదాల క్రమములయిన
ట డ ర ల ఈనామములు. ఎంతయు బుద్ధులు తోపంబు వైకల్ప
కంబు.

ఉ. గొట్టులు, గొట్టులు, గోరులు, గోరులు.
తూర్పులు, తూర్పులు, నీరులు, నీరులు.
చీట్టులు, చీట్టులు, కాలులు, కాలులు.
గొండులు, గొండులు, మొనలు, మొనలు.
యోధులు, యోధులు, పాదులు, పాదులు.

159. నీ... అనియు... సంయుక్తపరమయిన ఖండబిందు
వుకు పూర్ణాదేవి బుద్ధిమంగ నగును.

ఉ. వాంఛ, వాంఛ, విండు, తూర్పు, తూర్పు,
విండు, మండు, పుండు.

160. బహువిచనము అనియు... అనియు... అనియు... అనియు...
డ ల ర త లు అతలము గలిగిన శబ్దములు యొక్క ఉపధ
లయిన డలరతలకు అక్షరము లకారంబు బహుళంబుగ నగు.

ఉ. త్రాక్షలు, త్రాక్షలు, గుప్తులు, గుప్తులు, మొగిలు,
మొగిలు, గోరులు, గోరులు, విలులు, విలులు.

161. ఉల్లప్రత్య యోశారము లోపించగా లకారము శత్యమును బోధింపదు.

ఉ. త్రాళ్లు, గొత్తళ్లు, మొగిడ్లు, గోళ్లు, విట్లు.

162. చేను, మీను, పేను, రేయి, వ్రాయి, పేయి, తాయి ఈశబ్దముల యంత్యవర్ణములకును ఉల్ల ప్రత్యయముయొక్క మొదటి ఉకారమునకు లోపముగ నుండు.

ఉ. చేను + ఉలు = చేలు. వ్రాయి + ఉలు = వ్రాలు.

మీను + ఉలు = మీలు. పేయి + ఉలు = పేలు.

పేను + ఉలు = పేలు. తాయి + ఉలు = తాలు.

రేయి + ఉలు = రేలు. తాయిశబ్దమునకు తాళ్లు అనియు రూపము కలదు.

163. ఆవు, జాము, మీసము, చుట్టము, ఈశబ్దములకు వై జేప్పిన లోపము వికల్పముగా నగు.

ఉ. ఆవు + ఉలు = ఆలు, ఆవులు.

జాము + ఉలు = జాలు, జాములు.

మీసము + ఉలు = మీసలు, మీసములు.

చుట్టము + ఉలు = చుట్టలు, చుట్టములు.

164. నపుంసకైక వచనమయిన అము ప్రత్యయమునకు ఇన్ ప్రత్యయ నకారమును ఉల్ల ప్రత్యయమును పరములగు నపుడు ముకారమునకు లోపమును దానికి పూర్వమయిన అచ్చు నకు దీర్ఘమును పాక్షికంబుగ నగును.

ఉ. దినమునకొ దినమునకొ వజ్రములకొ వజ్రములకొ.
 దినములు దినములు పగడములకొ పగడములకొ.
 దినములకొ దినములకొ పగడములు పగడములు.
 వజ్రమునకొ వజ్రమునకొ పగడములకొ పగడములకొ.
 వజ్రములు వజ్రములు శతమునకొ శతమునకొ

దీనికి దీర్ఘములేదు.

ఇన్ప్రత్యయముయొక్క ఇకారమునకును ఉచ్చప్రత్యయముయొక్క ఉకారమునకు లోపము.

ఇన్ప్రత్యయము వస్త్రీభక్తి ప్రత్యయముగా వచ్చుచున్నది.

అతివచనమును దినమునకొ అను
 రూపమునకు సరియయిన 'దినత్రి
 నాల్' అనునది వచ్చుచున్నది. దిన
 త్రినాల్ = దినత్రి + ఇన్ + ఆల్.
 అట్లే దినమునకొ = దినము + ఇన్
 + ఆల్ = దినమునకొ.

ఈసూత్రముచే మీసము చుట్టము శబ్దముల ముకారమునకు లోపమును దాని పూర్వాచ్చయనకు దీర్ఘమును పాఠికముగ నగు.

ఉ. చుట్టములు = చుట్టాలు.

మీసములు = మీసాలు. సైసూత్రముచే మీసము చుట్టము
 అనియు రూపములు గలవు.

165 గోయి మొదలగువానికి ఉచ్చప్రత్యయము పరము కాఁగా యకారమునకు తత్వము.

ఉ, గోయి + ఉలు = గోతులు. చేసి అనుపదమునందు ఇ
ప్రకారము చేరగా, యకారమునకు
సప్తమి వర్ణించబడిని చూడుము.

గోయి, చేయి, నాయు, వాయు, వాయి, నేయి,
రోయి ఇదిగోయి ప్రస్థితము.

వ్రాలు తాలు నేలు వీనియందు ఈ ప్రకారము లేనిదానిని
చూడుము.

166. విభక్తి ప్రతిరూపక పదములు నామములతోఁజేరి
విభక్త్యర్థములందు వచ్చు పదములు, దానికి పూర్వమైన పద
స్వరూపము విభక్తి ప్రాతిపదిక మగుటచును,

రామానిచేతన్ అనుదానియందు చేతకా
అనుపది విభక్తి ప్రతిరూపక పదము
కృతీయార్థము విచ్చి రామానియను
విభక్తి ప్రాతిపదికమునకు పరముగా
విచ్చినది. 'రామానిచేతకా' అనునది
యాగికార్థము చేత రామానియొక్క
చేరియందు చేతిచేతకా అని అర్థమిచ్చి
నన్నిటికిని రామశబ్దమునకు కృతీయూ
విభక్తి రూపము గా గ్రహింపఁబడి (రా
మేక) అనివర్తనను నిచ్చుచున్నది.

167. ఏకవచనమునందు అంతు ఉండు ప్రత్యయము
అంతమందుఁ గలిగిన నామములు విభక్తి ప్రాతిపదికమునందు
ఇకారాంతముగ నుండును. ఉండు ప్రత్యయమునకు పరంబు

గనుకు ప్రత్యయమునకు పూర్వముగను, ఈ ఇప్రత్యయమునకు అత్యము వైకల్పికము.

బహువచనముందు అటు ఉటు అంతముందుఁ గలిగిన శబ్దములు ఆకారాంతములుగను, అరుప్రత్యయమును తజ్జ్యమయిన పురుషుడు మొదలయిన ప్రత్యయములును అంతముందుఁ గలిగినవి ఆకారాంతముగను ఇకారాంతముగను నుండును.

ఈ విధికి ప్రాతిపదికహల్నియు వ్యంజనసామములు. అంతముందు ఆకార ఇకారములు వస్తీవిధికి ప్రత్యయములు. ఆకారము కన్నడమందును అరవమునందును వచ్చును.

క.	తె.
ఉ. రామన	రాముని.
రామర	రామః.
అవన	వాని.
అవర	వరి.
అతన	అతని.

ఏకవచనము.

బహువచనము.

రామునిచేతకా రాముచేతకా
రామునికి
రామునకు
రామునియొక్క రాముయొక్క
బల్లిదునిచేతకా బల్లిదుచేతకా
బల్లిదునికి
బల్లిదునకు

రాములచేతకా
రాములచేతకా
రాములకు
రాములయొక్క
బల్లిదులచేతకా
బల్లిదులకు

బల్లిదునియొక్క	బల్లి దుయొక్క	బల్లిమలయొక్క
మగనిచేత		మగలచేత
మగనికి		మగలకు
మగనియొక్క		మగలయొక్క
బాలునిచేత	బాలుచేత	బాలురచేత
బాలునికి		బాలురకు
బాలునకు		
బాలునియొక్క	బాలుయొక్క	బాలురయొక్క
పగతునిచేత	పగతుచేత	పగతురచేత
పగతునికి		పగతురకు
పగతునకు		
పగతునియొక్క	పగతుయొక్క	పగతులయొక్క
గురువుచేత		గురువులచేత
గురునిచేత	గురుచేత	గురులచేత
గురువునకు		గురువులకు
గురునకు		
గురునికి		గురులకు
గురువుయొక్క		గురువులయొక్క
గురునియొక్క	గురుయొక్క	గురులయొక్క
		పలువురచేత
		పలువురకు
		పలువురయొక్క

రామాచేత మొదలయిన పదములలో ఇ ప్రత్యయమునకును
తత్సూర్వమున వికారమానకు లోపము.

మగనకు అని కుప్రత్యయమునకు పూర్వము అకారము

రాదు.

విష్టప్రచేతకా

విష్టపండు

విష్టప్రచేతకా *

విష్టపండు

విష్టనియందు.

170. సర్వనామంబులతో విభక్తిప్రాతిపదికముల వక వచనమునందు ఇకారాంతముగను, బహువచనమునందు అకారాంతముగను ఇకారాంతముగను ఉండును

వాడు,	వానిచేతకా,	వానికి,	వానియొక్క.
వీడు,	వీనిచేతకా,	వీనికి,	వీనియొక్క.
ఎవడు,	ఎవనిచేతకా,	ఎవనికి,	ఎవనియొక్క.
అది,	దానిచేతకా,	దానికి,	దానియొక్క.
ఇది,	దీనిచేతకా,	దీనికి,	దీనియొక్క.
ఏది,	జేనిచేతకా,	జేనికి,	జేనియొక్క.
వారు,	వారిచేతకా,	వారికి,	వారియొక్క.

* విష్టని మొదలయిన రూపములందు ఉండు నకారము రాముని కృష్ణుని మొదలయినవానియందు ఉండెడి ప్రత్యయముతోని అనుసార్థ సంబంధములుగట్లు (రాముండు + ఇ = రాముని + ఇ = రామన్ + ఇ; దులోపము), విష్టఁడు అని దాని ఉండు ప్రత్యయమునకు సంబంధించినది (అనగా విష్టఁడు + ఇ = విష్టుని; దులోపము.) అని ఆశేషింపఁగూడదు. విష్టండు శబ్దమునందుండు ఉండు ప్రత్యయము తరువు మొదలయిన ఆమహా తర్థ కోకారాంత నామములకును దహదర్థక మను శబ్దంబు. కును రాకుండుటచేతను, సామాన్యముగా అతివచు కన్నడము ఈభోపఅలోను ఉకారాంతశబ్దములకు ఉండే ప్రత్యయమునకు ప్రకృతియయిన అన్ ఆమ ప్రత్యయము రామిచేతను, అతివచునందును కన్నడమునందును నమస్తోకారాంతములకు ఇనాగమము వచ్చుటచేత, విష్టుని, గురిని మనువునకు తరువునకు మొదలయిన రూపములందు నకారము ఇనాగమశంకంధమయినది యని తెలియఁజూపినది.

వారలు,	వారలచేతకా,	వారలకు,	వారలయొక్క.
	వాండ్లచేతకా,	వాండ్లకు,	వాండ్లయొక్క.
వీరు,	వీరిచేతకా,	వీరికి,	వీరియొక్క.
వీరలు,	వీరలచేతకా,	వీరలకు,	వీరలయొక్క.
ఎవరు,	ఎవరిచేతకా,	ఎవరికి,	ఎవరియొక్క.
వివారు,	వివారిచేతకా,	వివారికి,	వివారియొక్క.
వివారలు,	వివారలచేతకా,	వివారలకు,	వివారలయొక్క.
అందఱు,	అందఱుచేతకా,	అందఱుకి,	అందఱుయొక్క.
	అందఱుచేతకా,	అందఱుకి,	అందఱుయొక్క.
ఇందఱు,	ఇందఱుచేతకా,	ఇందఱుకు,	ఇందఱుయొక్క.
	ఇందఱుచేతకా,	ఇందఱుకు,	ఇందఱుయొక్క.
ఎందఱు,	ఎందఱుచేతకా,	ఎందఱుకు,	ఎందఱుయొక్క.
	ఎందఱుచేతకా,	ఎందఱుకి,	ఎందఱుయొక్క.

దాని, దీని, చేని అనుపదములందు ఏకవచనమున అన్
ఇప్రత్యయములు కందును చేరి వచ్చినవి.

దాని = అ. అదన్ + ఇ

= దాని. క. అద

దీని = అ. ఇదన్ + ఇ

= దీని. క. ఇద

చేని = అ. ఎదన్ + ఇ

= చేని. క. ఎద

తెనుగుపదములందు ఇప్రత్యయము అధికముగా వచ్చినది.

171. కొన్ని విభక్తిప్రాతిపదికములందు ఏకవచనము
నందు వైకల్యమున ఇ ప్రత్యయమురాగా పదాంతహల్లులు
మాటును.

త్రాడు,	త్రాటిచేతకా,	త్రాటియొక్క.
కాడు,	కాటిచేతకా,	కాటియొక్క.
నోత,	నోటిచేతకా,	నోటియొక్క.
నీరు,	నీటిచేతకా,	నీటియొక్క.
నూరు,	నూటిచేతకా,	నూటియొక్క.
కన్ను,	కంటిచేతకా,	కంటియొక్క.
మిన్ను,	మింటిచేతకా,	మింటియొక్క.
బిల్లు,	బింటిచేతకా,	బింటియొక్క.
పల్లు,	పంటిచేతకా,	పంటియొక్క.
చాయి,	చాచిచేతకా,	చాచియొక్క.
నూయి,	నూచిచేతకా,	నూచియొక్క.
మన్ను,	మంటిచేతకా,	మంటియొక్క.
గోరు,	గోటిచేతకా,	గోటియొక్క.
వీడు,	వీటిచేతకా,	వీటియొక్క.
నీలు,	నీటిచేతకా,	నీటియొక్క.
పగలు,	పగటిచేతకా,	పగటియొక్క.
ఇల్లు,	ఇంటిచేతకా,	ఇంటియొక్క.
తాయి,	తాచిచేతకా,	తాచియొక్క.

ఇట్లు కూడు, నాడు, వూడు, కాడు, గోయి, చేయి, దాయి,
రేయి, రోలు, మొదలయినవి.

172. కొన్ని విభక్తి ప్రాతిపదికములందు ఏకవచనము నందు ఇప్రత్యయమునకు ముందు ప్రాతిపదికమునకు పరంబుగ ఇక ప్రత్యయము వచ్చును. ఇదియ పట్టివిభక్తి ప్రత్యయము. కన్నడమునందు ఈ ఇక ప్రత్యయమునకు పరముగ అప్రత్యయము వచ్చును.

రె.	అ.	క.
గురుని	గురునిక	గురునిన.
విష్ణుని	విష్ణునిక	విష్ణునిన.

173 కొన్ని విభక్తి ప్రాతిపదికములకు ఇక—ఇ ప్రత్యయములు రెండును వచ్చునపుడు ఇ ప్రత్యయమునకు మునుపు నకారమునకు ద్విత్వమును, రెండవనకారమునకు టాదేశమును టకారమునకు ముందు పులడెడకు నకారమునకు బింబ్యాదేశమును అగును. ఆ దేశవిధువునకును వాచీకముగ లోపము.

పేర — పేరిటిచేతక	పేరిటియొక్క	పేరిటియందు
పేరచేతక	పేరియొక్క	పేరియందు
పేరింటిచేతక	పేరింటియొక్క	పేరింటియందు
పగలు — పగలిటిచేతక	పగలిటియొక్క	పగలిటియందు
పగటిచేతక	పగటియొక్క	పగటియందు
పగలింటిచేతక	పగలింటియొక్క	పగలింటియందు
అన్ని — అన్నిటిచేతక	అన్నిటియొక్క	అన్నిటియందు
అన్నింటిచేతక	అన్నింటియొక్క	అన్నింటియందు
రెండు — రెండిటిచేతక	రెండిటియొక్క	రెండిటియందు
రెండింటిచేతక	రెండింటియొక్క	రెండింటియందు
ఏమి — ఏమిటిచేతక	ఏమిటియొక్క	ఏమిటియందు
నూలు — నూటిటిచేతక	నూటిటియొక్క	నూటిటియందు

నూటి పగటి అను రూపమునందు రేఫ లకారములకు టకారాదేశము వచ్చినది 170-వ విధి చూడఁదము. నూటిటి పగటి అను రూపములందు ఇన్ ఇ ప్రత్యయములు వచ్చినవి.

ఇట్లు మొదలు, అన్ని, కొన్ని, ఇన్ని, ఎన్ని; కూడ, నాల్గు, మొదలయిన సంఖ్యాకట్టములు ఏని విభక్తిప్రాతిపదికములు వచ్చును.

174. క్రిందు, మీఁద, ముందు, వెనుక, మాఱు, మొదలయిన శబ్దములకు విభక్తి ప్రాసాదవిక రూపమునకు ఆన్ ఇ ప్రత్యయములు చేరును. నకారమునకు ఉత్పయము.

క్రిందు క్రిందటిచేతకా క్రిందటియొక్క క్రిందటియందు.
మీఁదు మీఁదటిచేతకా మీఁదటియొక్క మీఁదటియందు.

175. అట్టు, అట్టు, గొట్టు, పట్టు, ఈశబ్దములకు ఇన్ ఇ ప్రత్యయములు చేర్చబడును ఇనాగమముయొక్క నకారమునకు తకారము ఆదేశము. స్వతీయః సప్తమీ ప్రత్యయము ఆన్ పరమగునపుడు ఇనాగమముయొక్క ఇకారమునకు లోపము.

అట్టు అతిరిచేతకా అతిరియొక్క అతిరియందు అటుకకా.

ఇట్టు జీతివి, చేతకా, తోరకా, నతనకా, యొక్క, అందు అనువిభక్తి ప్రతిహాదకపదములు ఆ ఇ ప్రత్యయాంతకులైన నామములతోనచ్చి విభక్తిర్ధములను బోధించును.

176. కి కు ప్రత్యయములు ప ములు కౌనివి యయినప్పటికిని అవి విభక్తిప్రతిగూడక పదకుల్యములు. నిగిలినవి శుద్ధ ప్రత్యయములు.

177. సప్తమీ స్వతీయా ప్రత్యయము ఆన్ చేరునపుడును కొన్ని పదంబులందు వస్తీప్రత్యయము ఇన్ వచ్చుచున్నది కారణము మృగ్యము.

హరి	హరిన్	తరువు	తరునన్.
గురు	గురున్	అది	{ దానన్.
పనము	పనమునన్		{ దానిన్,

178. అ, ఆ, ఇ, ఈ, అంతమందు గలిగినవి, అమహదర్థ
కోకాకాంతములు గలిగి ద్విత్వీయమందు అన్ ఇన్ ఉన్ ప్రత్య
యములు క్రమముగా శేర్పబడును.

అకా, అకాకా, చకా, చకాకా, అకాకా ఇంకా ఎంకా; అంత

ప్రత్యయము ఇకారము.

హాకా సికా, నదికా మదికా, తుదికా రాకా రాచకా; అంత

ప్రత్యయము ఇకారము.

క్రికా, ప్రికా, ప్రికా, రీకా, తపతకా, బాహువున్.

మౌకా, మౌకా, భౌకా, అంతప్రత్యయము ఉకారము.

179. ఉండు ఉండు, ఉండు అండు, ప్రత్యయము అంత
మందు గలిగిన నామములు క్రికా ప్రత్యయము ద్విత్వీయమందు
వచ్చును. దు లోకము కాగా ఉండి ఉండు ప్రత్యయముల
అనుస్వార స్థానము లోనుండెడి ఇకారము ననును క్రికా ప్రత్య
యముయొక్క ఇకారమునకును పాక్షికముగ లోకము.

రామండు } + ఇన్ = రామన్ + ఇకా = రామనికా, రామకా.
రామఁడు }

అల్లుండు } + ఇన్ = అల్లుకా + ఇకా = అల్లునికా, అల్లుకా.
అల్లుఁడు }

గండండు } + ఇన్ = గండకా + ఇకా = గండనికా.
గండఁడు }

మగండు } + ఇ = మగకా + ఇకా = మగనికా.
మగఁడు }

అంతప్రత్యయము ఇకారము.

180. ఉండు ఉండు ప్రత్యయములు పాక్షిముగం జేర్పఁ బడు పుంలింగనామమునకు వైజెప్పిన గూఢము లతో వేటు రూపమునకు గలవు.

దయాభుడు } దయాభుణ్ నవిత్పండు నవిత్పణ్.

దయాభువు } దయాభువుణ్ నవిత్పండు నవిత్పణ్.
దయాభుణ్ నవిత్ నవిత్పణ్.

గురుండు } గురుణ్.

గురుణ్.

గురువు గురువుణ్.

191. ఉకారము అంతప్రత్యయముగాఁ గలిగిన ఉకారాంత తత్పశుశబ్దములకు ద్వితీయముందు ఉన్ ప్రత్యయము పరముకాఁగా, ఆ అంతప్రత్యయమునకును తత్పూర్వమయిన వకారమునకును పాక్షికముగా లోపము.

తదవు తదవుణ్

తదణ్

బాహువు బాహువుణ్

బాహుణ్

బిందువు బిందువుణ్

బిందుణ్.

దయాభుణ్ గురుణ్ మొదలయినవి పులూపముచేత సిద్ధించుచున్నవి. వై సూత్రముచేత తయాభుణ్ గురుణ్ అను రూపములందు నికారిలోపముచేతను రావచ్చును.

132. ఇన్ ఇష్టవిభక్తి ప్రత్యయములు చేరునపుడు, అదేశము బొంపనట్టి గోయి, వాయి, నోడు, నీరు, మొదలగు నామములకు ద్వితీయావభక్తి ప్రత్యయము వచ్చునపుడు వైః జెప్పిన అదేశము వచ్చును.

గోయి	గోతి	గోటిక్
వాయి	వాతి	వాటిక్
నోడు	నోటి	నోటిక్ నోటిక్
నీరు	నీటి	నీటిక్
త్రాడు	త్రాటి	త్రాటిక్

133. ప్రథమైక వచనమునందు కుప్రత్యయము పాఠిక ముగం కలిగినకలక్వాదులకు ప్రథమైకవచనమునందువలె రెండు రూపములు ద్వితీయాదులందును ఏకవచనమునందు గలవు.

కలకు } కలనిక్ కలంకుక్.

కలంకు } కలంక్ కలంకుక్.

134. సంబంధార్థకమయిన ఇప్రత్యయము రాగా ఆన్ ఇశాగమములును, ఇశాగమముయొక్క సకారమునకు టత్వము మొదలయిన కార్యములను కలిగిన నామములకు ద్వితీయా విభక్తి ప్రత్యయము పరమగునపుడు ఇశాగమము మొదలయిన కార్యములు వచ్చును.

నేయి	నేయిటి	నేయిటిక్
నేరు	నేరిటి	నేరిటిక్
నేరు	నేరు	నేరుక్

పగలు	పగలిటి	పగలిటిక్
	పగటి	పగటిక్
రెండు	రెండిటి	రెండిటిక్
	రెటి	రెటిక్
నూలు	నూలిటి	నూలిటిక్
	నూటి	నూటిక్
క్రిందు	క్రిందటి	క్రిందటిక్
మీందు	మీందటి	మీందటిక్
అణ్ణు	అణ్ణి	అణ్ణిక్
కొణ్ణు	కొణ్ణి	కొణ్ణిక్

185. సక్తమీ విభక్తియందు ఆన్ ప్రత్యయము, ఉకా రాంతము, అము ప్రత్యయము, ఇకా రాంతము అయిన నప్రంసకలింగ పదములకు సాక్షికముగాఁ జేర్చబడును. కలన్వా జలయందు కు ప్రత్యయంతరూపములకు ఈ ఆన్ ప్రత్యయము చేర్చబడదు. కు ప్రత్యయము లేని రూపములకు ఆన్ ప్రత్యయము పాక్షికముగ వచ్చును.

తరువు తరువునక్ తరువునక్ — దీనియందు ఆన్ చష్టి
విభక్తిప్రత్యయము ఇన్
ప్రత్యయముతోఁ జేరి
వచ్చెను. అ. తరువు
నాల్.

వనంబు వనంబునక్ దీనియందు ఇన్
ప్రత్యయముతోఁ జేరి
వచ్చెను. అ. వనంబు
నాల్.

మది తుది	మదిన్ తుదిన్		ఆన్ ప్రశస్తిచేయు యొక్క ఆకారమునకు లోపము.
తాడు	త్రాటక్,	త్వ. స.	త్రాటిక్ దిష్టి.
కన్ను	కంఠక్	,, ,,	కంఠిక్ ,,
బిణ్ణ	బింటక్	,, ,,	బింటిక్ ,,
చేయి	చేనక్	,, ,,	చేటిక్ ,,
కొడవలి	కొడవటక్	,, ,,	కొడవటిక్ ,,
వేయి	వేయటక్	,, ,,	వేయటిక్ ,,
తాంబూ	తాతక్	,, ,,	తాటిక్ ,,
మేను	మేనక్	,, ,,	మేసిక్ ,,
చేదు	చేనక్	,, ,,	చేనిక్ ,,
కలను	కలనక్	,, ,,	కలసిక్ ,,
విందు	వింటక్	,, ,,	వింటిక్ ,,
గోరు	గోరటక్	,, ,,	గోటిక్ ,,
డోరు	డోరక్	,, ,,	డోటిక్ ,,
పేరు	పేరిటక్	,, ,,	పేరిటిక్ ,,
	పేరక్	,, ,,	పేరిక్ ,,
కాడు	కాటక్	,, ,,	కాటిక్ ,,
పగలు	పగటిటక్	,, ,,	పగటిటిక్ ,,
	పగటక్	,, ,,	పగటిక్ ,,
క్రిందు	క్రిందటక్	,, ,,	క్రిందిక్ ,,
	క్రిందటక్	,, ,,	క్రిందటిక్ ,,
మీదు	మీదటక్	,, ,,	మీడిక్ ,,
	మీదటటక్	,, ,,	మీడిటిక్ ,,
అన్ని	అన్నిటక్	,, ,,	అన్నిటిక్ ,,
పెక్కు	పెక్కుటక్	,, ,,	పెక్కుటిక్ ,,

లెండి	లెండింగ్	తృ. న.	లెండింగ్	ద్వి.
	లెండింగ్	,,	లెండింగ్	,,
మూడం	మూడింగ్	,,	మూడింగ్	,,
	మూడింగ్	,,	మూడింగ్	,,

త్రాటి మొదలయిన ఉదాహరణములందు సప్తమి ప్రత్యయము ఆన్ తృతీయార్థమునందును వచ్చును. ఆన్ ప్రత్యయము చేర్చునపుడు వచ్చునట్టి హార్యములు ద్వితీయా ప్రత్యయము ఆన్ చేర్చునపుడు వచ్చుచున్నవి.

186. ఆది	దానక్	దానిక్	క.	ఆదనన్న
ఇది	దీక్	దీనిక్	,,	ఇదనన్న
ఎది	దేక్	దేనిక్	,,	ఎదనన్న

దీనిలో సప్తమి ప్రత్యయము ఆన్, ద్వితీయా ప్రత్యయము ఇన్. ఇది వస్తే ప్రత్యయమయిన అనుప్రత్యయముతో జేరి వచ్చుచున్నది నర్వసాను ప్రకరణమున చూడము.

సర్వనామ ప్రకరణము.

187 ఇ-అ, ఇ-ఈ, ఎ-ఏ సర్వనామ విశేషములు

వాడు, వీడు, ఎడడు, ఏడు.

వారు, వీరు, ఎవరు, ఏరు.

అది, ఇది, ఎది.

అవి, ఇవి, ఎవి.

ఈడు, నీడు.

మీరు, మీరణ, ఈరు, ఈరణ.

నేను, విను.

ఏము, వేము, నేము, మనము.

అన్ని, ఇన్ని, కొన్ని, అందఱు, ఇందఱు, ఎందఱు, కొందఱు, వేక్కు, వేక్కులు, పుంజురు, వేక్కురు, వేక్కుడు), అట్టి, ఇట్టి, ఎట్టి, అట్టిడు, అట్టిరు, ఇట్టిడు, ఇట్టిరు, ఎట్టిడు, ఎట్టిరు, అట్టిది, అట్టిది, ఇట్టిది, ఇట్టిది, ఎట్టిది, ఎట్టిది, అంత, ఇంత ఎంత, కొంత.

188. వాడు = అ - అనక. అనక + ఉ = అనక + డ్ + ఉ = అనండు = వాండు = వాడు. ఇతరములు సకారమునకు అనుస్వారాదేశమును నడుక ఖండాదేశమును పచ్చినది.

ఇట్లు, వీడు = అ. ఇనక + డ్ + ఉ. ఇ + అన్ = ఇయన్ అని యతర సుండవలసినది. దానిస్థానములో అనక అనుకట్టను యొక్క స్థానము చేత ఇయక ఇనక అని వచ్చెను.

ఎవడు = అ. ఎనక + డ్ + ఉ.

ఎ + అన్ = ఎరున్ అని ఉండవలసినది. ఎరున్ అని వైకట్టడు
వలె వకారముతో వచ్చినది

అది = అ. అవత్ + ఇ = అన్ + ఇ + అది. అన్వేషమును
వకారమునకు దకారాదేశమును వచ్చినది. క్రియాప్రకరణ
ములోను అది ప్రత్యయమును చూడుము.

ఇట్లు - ఇది = అ. ఇన్ + ఇ = ఇది = ఇది.

ఎది = అ. ఎన్ + ఇ = ఎది = ఎది

ఈ అది ఇది ఎది, అను పదములు స్త్రీలింగమునందు
వచ్చెడు ఇ ప్రత్యయము అవన్ మొదలయిన పదములకు
చేర్చుటచేత వచ్చినవి. ఇవి వేలు నల్లగుంజలింగమునందు
వచ్చెడు అది మొదలయిన శబ్దములు వేలు

పూర్వ = అ. అవర్ + ఇ.

అది = అ. అదు, అదు యొక్క ఉకారమునకు ఇర్వము.

అవి = అ. అవై, అవై యొక్క ఏకారమునకు ఇర్వము.

169. నీవు ప్రాతః-ఈత్ + ఉత్తాను. ప్రా. క. ఈప్ వికవచన
ఈప్ర బహువచనములకు వచ్చును. దీనికి వకారాగము

అదియందుకాగా నీప్ అనివచ్చును.

ఈ నీప్ అనునది అజనములో మూడు అను అర్థ
ములొనర్చును. ఇది అజనములో చింతమనే అను
ప్రాచీన గ్రంథములో ప్రయోగింపఁబడి యున్నది.
ప్రాచీన కన్నడిగందు నీప్ అను కర్వనామము, మకా
రము నకారముగటచేతన నీకు అని వచ్చినది.
తెనుంగునందు అ మకారమునకు వకారాదేశము

రాగాగీతు లో వచ్చింది. నీవ్ శబ్దమునకు ఈవ్ అనునది రూపాంతరము. ఈ నీవ్, ఈవ్ శబ్దములకు ఈ ప్రత్యయమును జంకిమందు చేర్చి మకారమునకు వకారాదేశమును జరిపినయెడల ఈవ్ నీవ్ శబ్దములు నిరవచయమునందు సిద్ధించును.

ఈరు
ఈరలు
మీరు
మీరలు

ఈవ్ శబ్దమునకు ఈరు నను జను జనువచన ప్రత్యయము రాగాగా ఈవరు అని వచ్చింది. ఈకారము లోఁబడిన, ఈరు అయి మోషము సిద్ధించును.
ఈరు + ఈ = ఈరలు ఈరుశబ్దమునకు జనువచనము అయి ప్రత్యయము జరిగి చేర్చఁబడినది.

ఈవ్ శబ్దమునకు, ఈడు ప్రత్యయమునుజేర్చి, ఈమరు అనివచ్చును. వర్జ్యత్వవిధిచేత ఈకారము మకారమునకు వెనుక దుమికి ఈకారస్థానములో నిలిచినయెడల మీరు అయిరూపము వచ్చుచున్నది.

ఈమరు = వ + ఈ + ఈ + రు.

= వ + ఈ + రు.

= మీరు.

మీరుశబ్దమునకు అలు ప్రత్యయముచేర్చుగా, మీరలు అనుశబ్దము వచ్చుచున్నది.

నీ — నీకు అను కన్నడవచనముయొక్క ఈకారమునకు హ్రస్వ మురాగాగా నీకా వచ్చును. ద్వితీయావిధికి ప్రత్యయము ఈన్ రాగాగా, నీకా అనియు, ఇందలి వకారమునకు ద్విత్యమురాగాగా నిన్నుకా అనియు వచ్చును. అరవమలో నీనై, నీనై, నీన్నిత్, నీన్నిత్, అనియు, కన్నడములో నీన్నం, నీన్నల్లి, అని నీన్ నున్ అను ప్రాతీకవికములు వచ్చును.

ఈ నిన్ అను ప్రాతిపదికను ద్వితీయముందు చూత్రము నచ్చును. నిప్తయొక్క ప్రాచీనరూపమైన ఈన్ అను శబ్దమునకు పక్ష్యీభక్తియందు ఇన అను రూపము నచ్చును. అతివహనము విభక్తిప్రతిరూపశబ్దము అలా సామంధ్యార్థకమయిన ఆప్రత్యయము లోపించును. అ, నిన్, క. నిన్తు-చూడుము. కర్ణవ్యత్యయములే ఇక రహిత నకారముగను వినుకరాగా నీ అనివచ్చును.

ఇన = ని + అ + ఈన్ + ఈ = ని.

నిన్తుకా, నిది, నీయది, నీడు, నీడ దాగు. నిదు = అ.

ఉదను, మూలరూపము ఇందు, పృష్ఠ్యేకవిచనము.

మీ—మీరుకబ్బముయొక్క ప్రాచీనరూపమయిన ఈమ్ అనుదాని పరిచయమున ఇమ్ అనునది పృష్ఠ్యర్థకమయిన ఆప్రత్యయముతోరాగా ఇను అని వచ్చును. అ, షమ్, ఉమ్, క. నిన్తు-చూడుము. ఈకారము పర్ణవ్యత్యయ విధిచేత మకారమునకు వినుకరాగా మీ అని వచ్చును. ఇను = మ్ + అ + ఈ

మీమ్—ఈన్ శబ్దమునకు నకారము ఆద్యాగమము నచ్చుటచే నిన్ అని అయి నిన్ అను ప్రాతిపదికనువచ్చునట్లు, ఈమ్ అనుదానికి మకారము ఆద్యాగమమురాగా మీమ్ అనురూపమునుతోంది మీమ్ అనిపట్టినది.

మిన్తుకా, మీది, మీయది, మీ పుస్తకము.

190 నేను } — ప్రా. క ఆమ్ అనునది మూలరూపము. దీని మకారమునకు నకారాదేశముచేసి నిర్దేశక ప్రత్యయమయిన ఉకారమునుచేర్చగా అను అనురూపమువచ్చును. ఆకారమునకు విత్వముచేసిన, వినువచ్చును. నీవు నందు నకారము ఆద్యాగమమయినట్లు అను అనుదానికి మొదట నకారాగమమును ఆకారమునకు నకారాదేశమునురాగా నేనువచ్చును.

సన్ } — ద్వితీయాదిభక్తియందు నానుకృతముయొక్క ఆకా
 నా } రమునకు ప్రాస్యమురాగా నన్ అనును. నైఋషిస
 జుకృతము నలనను ఆన్ అనునదితృప్తి తృప్త్యర్థక
 మయిన ఆప్రస్యముతోఁ జేరగా అన అనునది
 వచ్చుచున్నది. ఆ. ఎన్, క. ఎన్న చూడుము. ఆకార
 వర్ణప్రతిబిధిచే నకారమునకు నెనుకను పోగా నా
 అని వచ్చును. నా = న్ + ఆ + ఆ.

ఉ. నన్నుక, నాత్మప్రకము, నాది, నాయది, నాదుపలక,
 నాదు = ఆ. ఎనదు.

ఈ నాదు అనుపదము వస్త్రీవిభక్తిరూపము ఆ. ఎనదు,
 క. ననదు వలె వచ్చినది. అదు వస్త్రీప్రకృత్యము.
 నాదు అనుభావికి మూలరూపము అనదు అని యుండ
 వలయు.

ఏము } — ప్రాత క. ఆప్. దీనికి ఆప్రకృత్యమును అకారము
 మేము } — నకు పాక్షికముగా వికారమునరాగా, అము,
 నేము } ఏము. నాను అనుపదమునందు నకారాగమము మొదట
 వచ్చినట్లు అము ఏము అను మకారాగమము వచ్చిన
 మేము, మాము అనునవి సిద్ధించును. నాన్ అను అరవ
 పదమునకు ఆకారమురాగా నాము వచ్చును,
 ఆకారమునకు విత్వమురాగా నేము వచ్చును.

మమ్ — మాముయొక్క ఆకారమునకు ప్రాస్యమురాగా మమ్
 వనివచ్చును.

మా — అప్ ఆకారమునకు ప్రాస్యమును ఆప్రకృత్యమును
 రాగా అను వచ్చును. ఆకారము మకారమునకు
 నెనుకవచ్చి దీర్ఘముకాగా మా. అను = మ్ + ఆ +
 ఆ = మా.

మనము—నావ్ శబ్దమునకు ఆము అను ఉత్తమపురుష బహువచన ప్రత్యయముచేర్చి ద్వీర్ణమును హ్రస్వముచేయఁగా నమము అనివచ్చి వర్ణవ్యత్యయముచేత మనము అగును.

మన—నావ్ శబ్దమునకు ఆ అను వక్త్రీనిభక్తి ప్రత్యయమును ఆకారమునకు హ్రస్వమును రాఁగా నమ అనిపచ్చును. ఆ. నవ్, క. నవ్వు. వర్ణవ్యత్యయముచేత నమ మన అయినది.

మాతృప్రకము, మూడి, మాయడి, ముసపుప్రకము, మనడి,

191. అన్ని, ఇన్ని, ఎన్ని, కొన్ని.

ఇవి సర్వనామవిశేషణములు; నమ దానూర్ధ్వకములు.

అ. అనై, క. అని.

,, ఇనై, ,, ఇని.

,, ఎనై, ,, ఎని.

ఇవి నిత్యబహువచనములు. మహదర్థకమునందు వరు ప్రత్యయ ముచేర్చఁగా, అనివరు, అ. అనైవర్, క. అనివరు, అనై వరు=అన్వరు. విలోపము. అందరు, వకారమునకు దకారము. నకారము కనుస్వారము.

అందరు అనుదానికి ఆ ప్రత్యయముచేర్చి ర ల లక్షణ అకారా గమమును చేయఁగా 'అందలు.' అందరు+అ=అందలు.

అకారమునకు ధూర్వమయిన అకారమునకు చిత్వము పాక్షికముగా వచ్చినయెడల 'అందొలు'.

ఇట్లే ఇనివలన, 'ఇందలు, ఇందొలు;' ఎనివలన 'ఎందలు, ఎందొలు.'

కొందలు—అ. కిల, క. కెల. పీనికి సంబంధముండిన తె, కొన్ని. క.

కెల అనునది అని, ఇని, ఎని పదముల సామ్యముచేత

కెని అని మాటి కొని అయినది. కొన్నివరులొక్కొక్కరు
కొందరు. అ ప్రత్యయము చేర్చగా కొందలు అకా
రమునకు విశ్వులురాగా కొందొలు.

పలుగురు } పలుకబడునట్లు వరు ప్రత్యయము చేర్చగా పలవరు.
పలువురు } — వర్ణసమీకరణనిధిచేత లవలతో చేరిన అకార
మునకు ఉత్పయ. వకారమునకు పాక్షికముగ గత్వము.

పలుగుడు — పలుగుడు అనుకబడునట్లు అ ప్రత్యయము చేర్చి
ర అ లకు నకారాదేశము చేయగా పలుగుడు. వకార
శేషములకు వడుచు డాదేశమురాగా పలుగుండు.

పెక్కురు — పలుగురు = పల్లరు. అకారముతో చేరిన ఉత్తునకు
లోపము.

= పల్లరు. అ గ లకు కద్వయాదేశము. అ
త్తున శేత్వమును రాగా
= పెక్కురు.

పెక్కుండు — అ. పలవర్ = పలవరు. ఉకారము అంతప్రత్య
యము.

= పల్లరు. అకారముతో చేరిన అకార
మునకు లోపము.

= పల్లరు. వకారమునకు గకారము.

= పక్కురు. అ గ లకు కద్వయా
దేశము.

= పెక్కురు. వకారముతో చేరిన అ
కారమునకు ఎత్వము.

= పెక్కురు.

అ ప్రత్యయమును చేర్చి ర అ
లకు నరాదేశము చేయగా

పెక్కును. నకారరేఖములకు

నడుమ దకారాదేశము రాగా

పెక్కుందు.

పెక్కు- } ఆ. పలశబ్దమునకు ఉలు ప్రత్యయముచేర పల
పెక్కులు } — ఇలు. అకారముతో జేరిన అకారమునకు ఉత్వము
రాగా, పలువులు, పల్లులు, పట్కులు, కడవటను
పెక్కులు వైశబ్దమువలె వచ్చినది.

ఈశబ్దమునందు తులు అనునది జహువచన ప్రత్యయము. వైయాకరణులు ఉలు అనుభాగమును జహువచన ప్రత్యయముగా గ్రహించుటచే. పెక్కు అనిభావనా లేనియందు ఏకవచనమునకు సిద్ధించెను. కలఁకు, గవఁకు మొదలించనశబ్దములను చూడుము.

అంత— ఆ. అనై అను సర్వనామ విశేషణమునకు నపుంసక జహువచన ప్రత్యయముయిన అకారమును చేర్చి అనైయ అనునది వచ్చును. ఇది సంక్షేపముచేత అన్న అగును; దీనికి అణవములా అటుకంటిది, అప్రమాణము కలిగినది అని యర్థము. అన్నశబ్దముయొక్క రెండవనకారమునకు తాదేశమును మొదటి నకారమునకు అనుస్వారాదేశముమరాగా అంత అయినది.

ఇంత— ఆ. ఇనైయ - ఇన్న, రే. ఇంత.

ఎంత— ,, ఎనైయ - ఎన్న, రే. ఎంత.

కొంత— కొన్ని శబ్దములన అంత ఇంత శబ్దముల సాదృశ్యముచే బుట్టినది.

కొన్ని + అ = కొన్న = కొంత.

అట్టివాఁడు } — అట్టి. సర్వనామ విశేషము. వాఁడు ప్రత్య
అట్టిఁడు } — యము, అట్టివాఁడు = అట్టివఁడు = అట్టియఁడు =
అట్టిఁడు.

ఇట్లు ఇట్టివాఁడు, ఇట్టిఁడు, ఇట్టివాడు, ఇట్టికు, ఎట్టివాఁ
డు, ఎట్టిఁడు, ఎట్టివాఁడు, ఎట్టిరు, అట్టివారు, అట్టిరు.

అట్టిది } — అట్టి + అది = అట్టిది. అట్టి + అని = అట్టిని.
అట్టిని }

ఇట్లు ఇట్టిది, ఎట్టిది, ఇట్టిని, ఎట్టిని,

అలవాఁడు — అ. అనైయ అనువిశేషము అన్న అగును.
దీనియందలి నకారద్వయమునకు అకారాదేశము
రాఁగా అల అని వచ్చును. దానికి వాఁడు ప్రత్య
యముచేరగా అలవాఁడు,

అలఁది — అల + అది.

అలవారు — అల + వారు, ఎల్లపదమును చూడు.

తాను — ప్రా. క. తావ కబ్బము విశవచన విమావచనములకు
సామ్యము. ఉప్రత్యయమును మకారమునకు నకా
రాదేశమునురాఁగా, తాను అని సిద్ధించినది, నేను,
నేను చూడుము.

తాము — ఉప్రత్యయము మాత్రము.

తమరు — తాము + అరు = తమరు, అకారమునకు హ్రస్వము.

తారు — తమరు.

తన్నుక) — ద్వితీయాప్రత్యయమునకును షష్ఠీప్రత్యయమునకును
తన్నుక) — అకారమునకును మునుపు తాను తాము కబ్బముల
అకారమునకు హ్రస్వాదేశము.

తన—తాను + అ.

తమ—తాము + అ.

ఎల్లవారు } అ. అనైనర్ (తే. అండలు) అనుపదముతో ప్రాచీ
 ఎల్లరు } పదిమండాన అనై అనుపదము అన్న, అల్ల, ఎల్ల అని
 ఎల్ల } వికృతములు నమస్తము అనే ఆర్థములో నుపయో
 గింపఁజేయుచున్నది. దానికి వారు ప్రత్యయముచేరగా
 ఎల్లవారు వచ్చుచున్నది.

అ. ఎల్లార్. ఎల్లరు శబ్దమునందు అరుప్రత్యయము
 చేర్పఁబడుచున్నది.

192. విభక్తరూపములు.

వాడు	వారు	వారలు	వాండు	ప్ర.
వానిక	వారిక	వారలక	వాండ్రక	ద్వి.
వాని	వారి	వారల	వాండ్ర	విభ. ప్రా.
వీడు	వీరు	వీరలు	వీండు	ప్ర.
వీనికి	వీరిక	వీరలక	వీండ్రక	ద్వి.
వీని	వీరి	వీరల	వీండ్ర	విభ. ప్రా.
ఎవడు	ఎవరు		ఎవండు	
ఎవడు	ఎవరు			
వేడు	వేరు	ఎవడుయొక్క	వర్గ కృత్యయరూపములు	
ఏవాడు	ఏవారు	ఏవారలు	ఏవాండు.	
ఎవ్వడు	ఎవ్వరు	ఎవ్వారలు	ఎవ్వండు.	
ఎవ్వడు	ఎవ్వరు	ఎవ్వండు		
వీని	వీరి			
ఎవని	ఎవరి			
వేని	వేరి			
ఏవాని	ఏవారి	ఏవారల	ఏవాండ్ర	విభ. ప్రా.

ఎవ్వని ఎవ్వరి ఎవ్వరల ఎవ్వంద్ర.
ఎవని ఎవరి ఎవ్వంద్ర.

ఇట్లే ఇతర విభక్తులను డోహించుకొనవలయు.

అది, స్త్రీలింగము.

దీనికి ఏకవచన రూపములు. ఒకటి (ఒరు + అది = ఒర్వ ది=ఒక్కటి) అను శబ్దమునుండి, ఒకటిని, ఒకటియొక్క, ఒకటి చేతనా కలగలయిన రూపములు వచ్చునట్లు అదిని, అది యొక్క అనిరూపములు చాపలేను. అట్లురాక అరవ నపుం సకలింగమున అను శబ్దమునుండి వచ్చిన అది అనుదానికి వచ్చునట్లు చాని, చానికా, చానిచేత, చానియొక్క అని రూపములు వచ్చును. ౧౭౯-వ విధిని చూడుము.

అది అది
అద్ది అద్ది
అయది అయది
అయ్యది అయ్యది

ప్ర.

చానికా,
అచానికా,
అద్దానికా

చానికా ద్వి.

చాని
అచాని
అద్దాని

చాని. విశ్లేషి.

ఇది శబ్దము.

ఇది
ఇద్ది
ఈయది
ఇయ్యది

ఇరి
ఇర్వి
ఈయవి
ఇయ్యవి

ప్ర.

దీనికా, ఇద్దానికా, ఈచానికా చినికా

ద్వి.

దీని

ఇద్దాని }
ఈద్దాని }

నీని విభ. పా):

దీనికొ సప్తమీభక్తి ప్రశ్నయము అక్ష.

ఎది శబ్దము.

విది, ఎది, ఎద్ది
వియది, ఎయ్యది

విది, ఎది, ఎద్ది
వియది, ఎయ్యది

ప్ర.

దీనికొ, విదానికొ, ఎద్దానికొ వేనికొ వివానికొ ఎవ్వానికొ ద్వి.

దీని

వేని

విదాని

వివాని

ఎద్దాని

ఎవ్వాని

} విభ. పా):

విదానికొ, ఎద్దానికొ సప్తమీప్రశ్నయము అక్ష.

నీవు శబ్దము

ప్ర.

నీవు

మీరు, ఈరు.

ఈవు

మీరలు, ఈరలు.

ద్వి.

నిన్నుకొ

మిమ్ముకొ.

నినుకొ

మిముకొ.

నీ

మీ. విభ. పా):

నకారద్వయముతోను మకారద్వయముతోను ఒకటికి లోపము.

నీ

మీ. సమస్తవృత్తి

నేను శబ్దము.

ప్ర.

నేను

మేము.

వీను

విము.

నేము, మనము,

ద్వి.

నన్నుకొ

మమ్ముకొ.

నినుకొ

మముకొ.

నా

మా, మన.

అన్ని శబ్దము.

దీని విభక్తిప్రతిపదికమునకుఁబట్టి ప్రత్యయములు ఇన్, ఇ, ఇన్ప్రత్యయ నకారమునకు ద్విత్వము. రెండవనకారమునకు టత్వమును మునుఁగటి నకారమునకు బింద్వాగమును అగును. ఈవిందువునకు పాఠిక మగు లోకము.

అన్ని + ఇన్ + ఇ = అన్నిన్ని.
= అన్నింటి. [లోపము.
= అన్నిటి. బిందువునకు పాఠిక
అన్నింటిక.
అన్నిటిక.
అన్నింటక.
అన్నిటక.

ఇట్లు, ఇన్ని - ఇన్నింటి.
ఇన్నిటి.
ఎన్ని - ఎన్నింటి.
ఎన్నిటి.
కొన్ని - కొన్నింటి
కొన్నిటి, మొదలగునవి.

అంత - అంతక - అంతకు - అంతలోక.
ఇంత - ఇంతక - ఇంతకు - ఇంతలోక.
ఎంత - ఎంతక - ఎంతకు - ఎంతలోక.
కొంత - కొంతక - కొంతకు - కొంతలోక.

తాను శబ్దము.

తాను - తాము, తమరు, తాఁడు,
తాన్నక - తన్నుక.
తనక - తనక.
తన - తను.

సంఖ్యానామప్రకరణము.

192. ఒండు = అ. ఒంట్లు, క. ఒందు. ఒండుయొక్క దకారమునకు దత్వము.
- ఒకటి = ఒకనది - ఒరు-ఒకటి, అది నపుంసకప్రత్యయము.
= ఒక్కది. పిల్లోపము.
= ఒక్కటి. రేఫపకారమునకు కద్వయము, దకారమునకు టత్వము.
- రెండు = అ. ఇరండో, పర్వత్యయవిధితేత ఇకారము రేఫమునకు పరముగావచ్చి ఎకారమయ్యెను.
- మూడు = అ. మూన్లు టకారమునకు దత్వము. నకారమునకు ఖండబిందువు.
- నాలుగు = అ. నాన్లు, దీనియందలి గకారమునకు భూద్వయమున లకారము సహజము. అటువలనందు మాత్రము దానికి నత్వము.
- ఐదు }
అయిదు } = అ. ఐందు, అనుస్వారిమునకు లోపము. అనుస్వారిస్థానములో నర్ధానుస్వార ముండవలసి నది విదువంటినది. ఏకారమునకు అయి అక్షేపము.
- ఆఱు = అ. ఆఱు.
- ఏడు = అ. ఏఱు. టకారమునకు దత్వము.
- ఎనిమిది = అ. ఎడోఱు. కదకటి ఉకారమునకు ఇకారాదేశము. దానినిబట్టి పర్ణ సమీకరణవిధితే అకారమున కిత్వము, ఉకారమునకు నాదేశము, టకారమునకు మాదేశము,

సకారమునకు వెనుక ఇకారాగమము. ఎను
బది యనునర్థము కలిగిన యెనిమిది యను
పదమునకు విడునొకటియను నర్థము ప్రయో
గముచేత సిద్ధించెను.

తొమ్మిది

= అ. తొమ్మిదు. ఐదుకు యొక్క మూల
రూపము. తొల్ అనగా పూర్వము. పదు
పది. పదికి పూర్వమయినది.

పది

= అ. పత్తు.

పదునొకటి

= అ. పదికొండు. పత్తుకల్పమునకు సరియయిన
పదుకల్పమునకు ఇకాప్రత్యయము వెనుక,
తొడ అను నర్థమునందువచ్చినది. 'పది
సంఖ్యకుపైన నొకటి' అని యర్థము. ఇచ్చి
త్యయముయొక్క ఇకారమునకు లోపము.
ఐదుస్థానములో నొకటి.

పంద్రెండు

= అ. పన్నెండు=పంద్రెండు. అ. ఇ రెండుకు
ఐదు లె. రెండు. పన్+ద్+రెండు. నకార
రేఫములకు నడుమ డకారము నకారమునకు
వింధ్యాక్షేపము. 47.వ విధిని జూచుము.

పదుమూడు

= పది+మూడు. పర్ల సమీకరణవిధిచేత పకా
రముతోఁజేరిన ఇకారమునకు ఉత్పము.

పదునాల్గు

= పది+నాల్గు. ఉత్పము పైఁజెప్పినట్లు.
పంద్రెండు మొదలయినవానిలో ఇకాప్రత్య
యము లోపించినది.

పదునేను	= అ. పదినైందు. పదిన్+విను = పడినేను. ఉత్పన్నము పైఁజెప్పినట్లు.
పదునాలు	= అ. పదినాలు. ఇత్తన కుత్పము.
పదునేడు	= అ. పదినేలు.
పదునెమిది	= అ. పదినెట్టు. ఎట్టుస్థానములో నెమిది
పందొమ్మిది	= పది+తోమ్మిది=పన్తోమ్మిది = పందొమ్మిది. పదియొక్కదశకారమునకు నత్వము. పకార మునకు ఓర్తమైన తకారమునకు దత్వము. నకారమునకు చింద్వాదేశము.
ఇరువది	= ఇరు పది. అ. ఇరందునకు సమాసమునందు ఇరు అనిరూపము. పకారమునకు వత్వము.
ఇరువదియొకటి	= ఇరుపది+ఒకటి.
ముప్పది	= మూడుపది. సమాసమునందు మూడుపది అంత్యవర్ణలోపము రాఁగా మూ అని రూ పము. మూ+పది = ముప్పది. ఊకారము నకు హ్రస్వము. పకారమునకు ద్విత్వము.
నలువది	= నాలుపది. నాలుకు సమాసమునందు అంత్య వర్ణలోపము. అకారమునకు హ్రస్వము. పకారమునకు వత్వము.
ఏఱది	= విందుపది. విందుయొక్క. అంత్యదుకారము నకు లోపమును, వికారమునకు ఏకారాదేశ మును, పకారమునకు ఉత్పమును, అనుస్వార మునకు ఖండమునురాఁగా ఏఱది.
అఱువది	= అఱు పది. అఱుయొక్క. అకారమునకు హ్రస్వము. పకారమునకు పకారము.
దెబ్బది	= విదుపది. వర్ణవ్యత్యయముచేత వికారము దకారమునకు కనుకవచ్చి ఉకారమునకు

అదేకముకాఁగా డేబది అనివచ్చినది. ఏకారమునకు హ్రస్వమును, ఐకారమునకు ద్విత్వమునురాఁగా డేబ్బదియని వచ్చింది.

ఎనుఁబది

= ఎబ్బబది. ఉత్తరవక్తిత్వము. ఐకారమునకు నాదేకము. నకారమునకును బకారమునకును నదును ఉత్తారాగమము.

తొంబది

= తొన్పది. ఆ తొల్పది, ఎనిమిదికి ఎనుబది సంబంధించి యున్నట్లు, తొమ్మిదికి తొంబది సంబంధించియున్నది. తొంబది ఆకునది తొమ్మిది పదికి వచ్చుట ప్రయోగము లేక సిద్ధించును. ఎనిమిది చూడుము.

ఇరువది మొదలయినవంబులయందు కదికబ్బము గ్రామ్యమునందు చేస్తది, వస్తది, చేస్తయి, వస్తయి అని వచ్చినట్లు, పయి అని వికారమునుజేంది, కయి అనుదానికి ఐకారాదేకము వచ్చుటలేక వై అనును.

ఉ. ఇరువై, ముప్పై, నలుభై, యాభై, అఱువై, డేబై, ఎడభై, తొంభై. ఐకారమునకు వకారమును భకారమును జొన్ని చోటుల నాదేకము.

నూఱు

= అ. నూఱు.

వేయి

= సం. సహస్రమ్, పాత క. సాసిరం. ఈ కన్నదవదమునందు మొదటి సకారమునకు లోపమును చెందవదానికి యత్వమునురాఁగా, ఆయిరం. దీనికి అంత్యాక్షరలోపమును ఆదియందు వత్తారాగమమును, ఆకారమునకు ఏత్వమునురాఁగా, వేయి సిద్ధించును.

సంఖ్యేయగాను ప్రకరణము

హిక్కుండు

= అ, ఒరువకా + ఉ = ఒరువకా + ఊ +
 ఉ = ఒరుసండు = ఒర్వండు = హిక్కుండు,
 రేఫవకారములకు కద్వయాజేశము కకార
 మునుకు లోపము పొత్తికము, ఒకండు.

హిర్రి

= అ ఒరువకా + ఇ = ఒరువ + ఇ = ఒర్వి + ఇ,
 హిర్వి = హిర్రి. అన్తోపము. రేఫముతో జేరిన
 ఉత్త్రుకులోపము. దానికి పూర్వమయిన
 హికారమునకు దీర్ఘము. వకారమునకు తకా
 రము. (అ, ఒరుత్తి.)

హిక్కులై }
హిక్కులి }

= ఒరువది,
 = ఒర్వది,
 = ఒక్కుది, రేఫవకారములకు కద్వయము.
 = ఒక్కులి, వకారమునకు తత్వము.
 = ఒక్కులై, ఇత్తునకెత్వము.

హిక్కుటి

= ఒక్కుదియందు వకారమునకు ఉత్వము.

ఇద్దులు }
ఇరువురు }
ఇరుగువరు }

= ఇరువురు = ఇరువురు. వర్ణ సమీకరణవిధిచే
 తవకారముతో జేరి
 = ఇరుగురు, న అత్తున కుత్వము.
 వకారమునకు పా
 = ఇరువరు = ఇర్వరు ఖీక గత్వము. రేఫ
 = ఇవ్వరు ముతో జేరిన ఉకా
 రమునకు లోపము.

శేషలోపము వకార
ద్విత్వము.

ఇద్దరు = ఇరువరు = ఇర్వరు వకారమునకు దా
= ఇర్వరు = ఇద్దరు చేకము.

మూగురు }
ముగ్గురు }
మూవురు }
మువ్వురు }
= మూ + వరు = మూవరు = మూవురు. వకార
ముతోజేరిన అకారమునకు ఉత్పము.
మూగురు; వకారమునకుగత్పము; మువ్వురు.
ముగ్గురు; ఊకారమునకు ప్రవ్వుము చాచికి
వేనుకనుండు గవతకు పొక్షికద్విత్వము.

నలువురు }
నలుగురు }
= నాలు + వరు = నలువరు. అకారమునకు
ప్రాస్వము.

= నలుగురు. వకారముతోజేరిన అకారము
నకు ఉత్పము.

అయిదుగురు }
ఆఱుగురు }
ఏడుగురు }
= పైజెప్పినట్లు.

తొమ్మింద్రు = తొంబది + వరు.

తొంబక + రు; పదియొక్క అకారమునకు
లోపము. దకారమునకు నా
చేకము. వు లోపము.

తొంబక + డ్ + రు. నరలకుండును డకా
రాగము.

తొంబింద్రు.

పదుగురు }
పదుపురు }
పదురు }
= పది + వరు = పదువరు. అంత్యోకారమునకు
బట్టి వర్ణసమీకరణవిధిచే ఉకారమునకు ధా
ర్యమంబున అకారేకారమునకు ఉత్పము.

= పదుగురు; పకారమునకు గత్యము.

= పదువురు = పదురు. పులోపము.

ఇరుపండు

= ఇరు + పది + పరు = ఇరుపదువురు =

ఇరుపదురు = ఇరుపదురు = ఇరుపండు.

పది ఇకారమునకు ఉత్తము. పులోపము.

ఉలోపము, పకారమునకు సకారాదేశము.

సకారేఫములకు సడుమ పకారాగమము.

ఇట్లే;

ముప్పండు

= మూడు + పది + పరు.

నలువండు

= నలు + పది + పరు.

ఏలవండు

= ఏను + పది + పరు.

అలువండు

= అలు + పది + పరు.

దెబ్బండు

= విను + పది + పరు.

ఎనుబండు

= ఎరు + పది + పరు.

తొమ్మండు

= తొమ్ + పది + పరు.

నూలుగురు

= నూలు + పరు.

పేగురు

= పేయి + పరు. యికారమునకు లోపము.

ఇట్లు ఇతరశబ్దములకు వ్యుత్పత్తులు ఉహ్యములు.

